

DE VIRGO
CONCEPIT PA

APPARVIT BE
NIGIT PA

DE TRIVITV
VENTIVIP

VENTIVIP

DE VIRGO
CONCEPIT PA

APPARVIT BE
NIGIT PA

Sammelband *de h y*

4

3

EXPOSITIO

DECALOGI, SYMBOLI

Apostolici, Sacramentorū, & Do-

minice Præcationis, ad captum puerilem in bre-

ues Dialogos redacta, & de nouo iam per auto-

rem recognita, & adiectis in singulos Dia-

logos Summarijs locuple-

tati .

Per Antonium Coruinum.

Adiecta est breuis discende Theologiæ

ratio. Item Ioannis Stigelij de morte Euritij

Cordi Epicedium, cum Epitaphijs

Doctorum aliquot Vi-

rorum .

M. D. XL.

H. Eobanus Hessus ad
Lectorem.

Non tantum pueris, quamuis puerilia possis
Dicere, Coruini prodicta scripta Vides,
Hac lege qui Vere cupis aurea dogmata Christi
Et uera puram cum pietate fidem,
Est opera prætium pueros audire loquentes
Quæ plures fatui non didicere senes.
Sis memor ergo pias auctori dicere grates,
Talia plura breui qui dedit ista dabit.

Inscr. Bl. 10 a. v. 10

DOCTISSIMIS ET HVMA-
nissimis Viris M. Remigio Albulano, Pædagogo Cas-
sellano, Leonardo Crispino Silesio pædagogo Homber-
giano, Michaeli Volumetio pædagogo Gosla-
riano Amicis Charis. Anto. Corui-
nus S. D.

Prouerbio dicitur, *Suum cuiq; pulchrum.* Et for-
tassis de bona mortalium parte recte ad hunc mo-
dum dicitur: *Quam sunt enim, bone Deus, multi,
qui sua effecerunt insolentius? Quare etiam non inep-
te Aristoteles scribit, Quemque artificem suo opere de-
lectari impensius.* Ego uero aliud quiddam mihi hic
accidere & usu uenire sentio. Non solum enim libel-
lum hunc meum, non efferre possum maximopere, ue-
rumetiam si fieri posset, omnino suppressum cuperem:
tantum abest, ut cum ijs sentiam, qui tot Catechismis
orbem adobruendum putant. Et profecto consultius
esset, ad unum aliquem insignem adsuefacere pueros,
atq; nunc hunc, nunc illum tanto temporis dispendio
prælegere. Quia uero hæ nostræ (quod rerum illa-
rum quas tractamus pace dictum esto) nugæ uobis
tantopere probantur, ita ut ad singulos dialogos sum-
maria quoque adijci, quæ reponi in memoriæ thesau-
rum facile possint, & libellum recudi sic locupletatum
cupiatis, age, geratur mos amicis, & si cæcutiendum

A 2 est,

DE DISCENDIS LITERIS

est, cæcutiamus & nos in gratiam tantorum amicorum nonnihil. Quis enim non uidet, ex nimio uel amore uel studio cæcutientiam huiusmodi nasci? Sed bene res habet posteaquam nemo prodijt hactenus, qui religionis causam parum pie á nobis hic tractatam causari potuerit. Nam hunc scopum uel in primis, cum rogati á discipulis hæc scriberemus, præfixum habuimus, de sermonis ac dictionis nitore haud ita solliciti. Adiccimus Laurentij Coruini Epitaphium, & pleraque alia, quæ uobis uoluptatem speramus allatura.

Valete, & operam hanc meam, quam uobis uolentibus nauare coactus sum,

boni consulite. Ex Viicens

husio 14. Februarij.

ANNO

M D XX XIX.

NOBILIBVS ET OPTIMÆ

Spei iuuenibus Hermanno Schelo Dano, Paulo Bleichenrodo Gothano, Bertholdo à Mandelfio, Melchiori à Steinberg, Ascanio à Bortfeld, discipulis & conuictoribus suis charis. Anto.

Coruinus Gratiam & pacem optat.

Ecce uobis toties efflagitatam decalogi, symboli Apostolici, & præcationis dominicæ exegesis, adolescentes clarissimi, breuem quidem illam, sed tamen non inutilem omnino futuram, si probe à uobis & perlegatur, & in animi penetralia traiciatur.

Quanquam autem eo sermonis nitore, ea facundia, quæ satisfacere eorum palatis, qui absolutam linguæ mundiciem ubique requirunt, possit, non tractentur omnia, tamen operam dedi, ut de causis religionis nostræ latinè & pie loquerer. Quare si dictionem & uberio-rem & mundio-rem requiretis, sunt ad manum ERASMI colloquia, è quibus quæ ad linguam formandam pertinent, peti possunt. Nos hic eloquentiam non ostentamus, sed pietatis negocium, sine quo eloquentia nulla commendabilis esse potest, agimus. Qua in re quis non potius simplicitatem, atque inanem uerborum apparatus requirat? nisi forte uerum non est illud, quod uulgo dicitur: Veritatis orationem simplicem esse oportere.

A 3 tere.

tere. Vos iam nunc date operam, ut ad reliqua uestra
studia, pietatem quoq; adiungatis. Sic enim fiet, ut
non tam nobilitate quam literis & pietate clari olim fu-
turi sitis. Quis autem neget nobilitatem absque his re-
bus merum Thrasonismum esse? Hæc uos & scire &
perpetuo meminisse oportet, si apud cordatos homi-
nes, quiq; nobilitatē ab eruditione pietate, & morū ho-
nestate aestimant, in precio haberi uelitis. Equidem ta-
les uos hætenus gessistis, ut non dubitem, quin generi
uestro singularem aliquando claritatem addituri sitis.
Sed tamen ut in coepto hoc cursu perseueretis, admo-
nendi mihi estis. Imo libellum hunc nominibus uestris
in hoc nuncupare libuit, ut conspectus ac lectus, uestrū
uos officij semper commonefaciat. Ad hæc, ut mei cra-
ga uos amoris perpetuus ueluti testis sit.

Valete, & cum bonis literis semper
pietatem commendatam habete,

Marpurgi quarta post

Latate,

M. D. XXXVII.

Quod

DE DISCENDIS LITERIS

Quod pietatis æque atq; literarum
amantem esse iuventutem
deceat, Dialogus I.

Summa huius dialogi.

Puerorum ingenia, non solum in ijs quæ ad literarum
ratiõnem, uerumetiam quæ ad pietatem pertinent,
a teneris annis diligenter formari debent: propterea
quod literæ sine pietatis condimento magis obsunt quàm
profunt. Quid autem pietas sit, dialogus ipse obiter in-
diat.

PAEDAGOGVS.

Ecquam hodie puer duxisti lineam? Libet enim pro
uergo compellare te. PVER. Quid ni præceptor?
Præter grammaticas aliquot præceptiunculas, insigne
etiam apophthegma in memoriæ thesaurum reposui.
PAEDAGOG. Quodnam? PVER. Pædagogi cuius-
dam Laconici, qui cum accepto in disciplinam puero
quodam interrogaretur, qualem se in formando eius in-
genio gesturus esset. Efficiã, inquit, si quãdo in theatrũ
uenerit, ut ne lapis sedeat supra lapidem? PAEDA. Bel-
la mehercle respõsio. Vere enim saxũ est, quisquis hu-
manioribus literis ingenij agrũ nõ excoluit. P V. Istud
professores quoq; nostros inculcare auditoribus suis nõ
semel audiui. PAE. Quin tu igitur et docilẽ te et mo-
rigerũ prebes, quoties ad honestas disciplinas inuitaris?

A 4 P V.

DE DISCENDIS LITERIS

PVER. Emori præceptor malim, quàm inter id genus saxa numerari. Et spero hætenus ea me diligentia usum, ut culpari hic merito non merear. **PAEDA.** Si incepto studiorum cursu perseueraris, non est cur te culpam, fateor, sed interim uti sic pergas, admonendus mihi es. Quod ad me attinet, nõ solum ut in literis promoveas dabo operam, uerumetiam ut ad eruditionem quam te consecuturum confido, pietatem etiam ac morũ innocentiam adiungas, efficiam. **PV.** Hac ratione et parentes tibi meos perpetuo demereberis, et mihi consules optimè. Sed quam mihi pietatem prædicas? Aut aliud pietatis genus est, ac eius religionis, quam cœu per manus patres nobis tradiderunt, studiosum esse? **PAE.** Vera pietas est, Timere Deum, fidere Deo, inuocare Deum, ac pro omnibus beneficijs gratias agere Deo, quam postea alia pietas, eaq; externa excipit. Pietas uidelicet erga parentes, erga præceptores, erga magistratum, erga patriam: breuiter erga quoslibet. Quam in re an patres nostri semper ea quæ sacris literis consentanea sint, senserint, nescio: certe hoc nemo facile inficiabitur, quod plerique ex illis ceremoniarum et rituum quorundam externorũ studiosiores fuerint, ac pietatis illius, quæ et germana et literis sacris prodita est. **PVER.** Vera hæc esse possunt, sed tamen commodius,

ET PIETATE SIMVL.

modius, opinor, ubi adoleuero discentur. Ego iam me literis totum dedam, de religionis studio post futurum sollicitus. P A E. Quid? Pluris literas ac religionem facis? Istuc uerbum hosti hac caue abs te audiam. Literas & ego amo, & nescio an facile hic cuiquam cessurus sim; ceterum si alterutra re carendum sit, malo pietatem absque literis, quam literas absque pietate; non aliter atque ille, qui uirum absque pecunia potiore habebat, quam pecuniam absque uiro. P V E R. Rogo te mi praeceptor, ut ne mihi propter unum atque item alterum uerbum temerè prolatum, succenseas. Ego enim quid expediat, quid uè minus, per aetatem nondum uideo. Paratus tamen, si quid recte moneas, sequi. P A E D A G. Facis quod obsequentem discipulum deat. Vide tamen ut recte, quid uelim, intelligas. A literarum studijs tantum abest, ut te transuersum rapi uelim, ut etiam perpetuum te earundem cultorem manere cupiam. Sed interim futurus tibi autor non sum, ut profanas literas pietati praeferas. Qui philosophorum disciplinas olim sectabantur, non solum uocabula ex ipsis habebant, uerum etiam scita eorundem, non secus ac suos digitos tenere cogebantur. Cur non ad eum modum nos quoque, quum à Christo nomen habeamus, Christianae doctrinae, ad minus summam tene-

DE DISCENDIS LITERIS

mus? Negat Quintilianus Oratorem dici posse, qui non idem sit uir bonus. Et Lucianus in Eunucho, inep-
tum illud philosophorum genus ridet, qui propter bar-
bitium ac pallium eam sibi professionem uendicabant.
Nihilominus & nos ridiculi sumus, cum Christiana-
rum rerum prorsus ignari, Christiani tamen interim
dici & uolumus & sustinemus. PVER. Inijcis mihi
profecto magnam cum curam, tum sollicitudinem eas
res, de quibus dicis, cognoscendi. Quod si molestum ti-
bi non est, rogo uti compendio quodam, pietatis illius
summam indicare mihi digneris, habiturus auditorem
plane attentum & docilem. PAEDA. Ocio ad eam
rem opus est, proinde cras a prandio redibis, quo uo-
ti huius commode compos efficiare. Ego iam alio ra-
pior. PVER. Certe redibo, ut ne Christianus Christi-
mei diutius ignorem dogmata.

De lege, & cur lata sit, dialogus II.

Summa huius dialogi.

Duplici de causa legis & decalogi præcepta lata
sunt. Principio propter improbos, ut qui ultro facere
officium recusant, uel poenæ metu ab improbitate des-
terreantur. Huc pertinet: Lex iniustis posita est. De-
inde ut & imbecillitatis nostræ nos commonefaciat, &
agnitis peccatis ad Christum ableget. Huc pertinet:

Per

ET PIETATE SIMVL.

Per legem cognitio peccati. Neque enim lex aliter de
per Christum impleri potest. PVER.

REdeo præceptor colendissime, ueluti iussus eram.
Tu nunc promissorum memor, quæ Christianum
scire potissimum oporteat, quam fieri potest breuissime,
indica quaeso. PAEDAG. Docilitatem istam tuam ac
animum discendi cupidum, uehementer probo.

Huiusmodi enim ingenijs, apertæ solent esse, ut pro
uerbio dicitur, Musarum ianua. Quod si ad hunc mo
dum omnes adfecti essent, qui animum ad literarum stu
dia adpellunt, non dubito, quin aliam faciem res mor
taliū breui habituræ essent. Proinde quod uis et li
benter et compendio facturum sum. PVER. Agnosco
fidei præceptoris animum, cui etiam, si quando uel facul
tas uel oportunitas dabitur, gratiam æque impigrè res
feram. Sed quæ tandem scire Christianum oportet?

PAEDAG. Tria potissimum catholicæ religionis olim tra
debantur. PVER. Quæ nam? PAED. Decalogus, fi
dei symbolum, et oratio dominica. PVER. Hæc
ego iam pridem ad uerbum et edidici et recitare, si
opus sit, possum. PAEDA. Credo, sed memineris
facilius hæc edisci atq; intelligi. Porro de præceptis
decalogi prius percontabor. Scis cur lata sint? Num
uiribus nostris præstari possint? quidq; sibi uelint?

PVER.

DE DISCENDIS LITERIS

PVER. Hisce de rebus ne uerbum quidem audiui unquam. PAEDAG. Scias igitur duplici de causa legis precepta lata esse : Principio propter facinorosos, ut quum suapte sponte, id quod rectum est, facere recusent, uel metu poenae quam coniunctam habent, in officio contineantur. PVER. Atqui ego credebam metu poenae uel facere uel omittere aliquid, rem plane infrugiferam esse, nimirum quae a poetis quoque his uersibus notetur.

Oderunt peccare boni uirtutis amore,

Oderunt peccare mali formidine poenae.

PAEDAG. Equidem illis, qui coacti officium faciunt, plane infrugifera est, sed tamen frugifera interim est Reipublicae, cuius pax hac ratione conseruatur. PVER.

Intelligo. PAED. Altera causa et ad conscientiam pertinet, et cum pietatis negotio coniuncta est. PVER.

Quis ergo est praceptorum in hoc negotio usus?

PAED. Ostendunt quid facere, quidue omittere debeamus. Ibi uero quum imbecillior natura nostra sit, quod ut prestare, quod praecipitur possit, sit, ut intellecta imbecillitate nostra, plane peccatores nos esse agnoscamus, adque Christum, cuius solius et auxilio et praesidio lex impletur, confugiamus. PVER. Lex igitur uiribus nostris prestari non potest? PAEDAG. Non potest. Ma-

iores

ET PIETATE SIMVL.

lora enim præcipit, quam quorū per se caro capax esse possit. Exempli gratia: Lex timorem Dei, dilectionem Dei, fiduciam erga Deum: Breuiter, ipsos cordis affectus requirit. Contra, Caro Dei ignorans est, non timet Deum, non diligit Deum, non fedit Deo, nimirum cæca & pessimis obnoxia adfectibus. Legem igitur qui implere posset? PVER. Ad hunc modum legem prædicare, damnare est. PAE. Ego epanorthosin addam: Legem sic prædicare, unde damnatio proficiatur, ostendere est. PV. Plane in biuium me abducis. Nam si lex impleri uiribus nostris non potest, & tamen nihilominus, ni præstetur, damnationem interminatur, quo modo ergo salutem consequemur? PAE. Per Christū. Is enim solus legem impleuit, non sui, sed nostri causa, ita ut quisquis in ipsum crediderit, impletionis huius particeps futurus sit. PV. In Christū igitur quisquis credit, legem implet? PAED. Maxime. Sed hac de re, ubi quid præcepta legis sibi uelint, adeoq; ut intelligenda sint tractabitur, copiosius dicemus. Tu interim cur lata sit, & an uiribus nostris præstari possit, ediscas, ne prolixitas fastidium tibi pariat. PV. Fiet, sed cur scripturis tua non confirmas? PAED. Recte mones. De primo legis usu Paulus dicit: Lex iniustis posita est. de altero idem testatur: Per legem inquit, cognitio peccati

DE DISCENDIS LITERIS

ati. iam quod uiribus nostris præstari non possit, Pe-
trus in actis Apost. ostendit ijs uerbis: Quid tentatis
Deum, ut imponatur iugum super ceruices discipulorū,
quod neq; nos, neq; parentes nostri portare potuimus?
Hæc omnia probè obseruabis, ne ad alias logomachias
abductus, aliud sentire incipias, si quando alio uene-
ris. PVER. Laudabis diligentiam.

De primo mandato, Non habebis deos alienos, Dialogus III.

Summa huius dialogi.

Primum præceptum, quo ut alienos deos fugiamus,
præcipitur, hoc sibi uult, ut uerum Deum timeamus,
amemus, reueremur, pro fidei ancora habeamus, bre-
uiter, ut illi soli, contemptis creaturis omnibus, cordis no-
stri fiducia adhaerescamus. Quicquid enim uero illo
Deo charius habetur, cordis idololum est.

PAEDA GOGVS.

Quæ de legis usu diximus heri, puto in memoria
adhuc habere te. P V. Imo et ea quæ de nature
nostræ dixisti imbecillitate probe adhuc teneo. PAE. In-
terimunt ne eorum, quæ de Christo quoque diximus ob-
liuiscere, uide sis caueas. P V. Cauebitur. Tu nunc quid
sibi primum illud mandatum uelit: Non habebis deos
alienos

NON HAB. DEOS ALIE.

alienos coram me, qua soles breuitate ediffere. PAED.
Moses decalogum in duas tabulas, Deo ita iubente, re-
degit. Prima quid Deo, Altera quid hominibus debeamus
ostendit. Iam primum illud primæ tabulæ præce-
ptum, germanum Dei cultum præscribit; nimirum, ut
illum solum timeamus, amemus, reucreamur, pro fidei
ancora habeamus; breuiter, ut in illius tantum bonita-
tem, contemptis omnibus creaturis, cordis nostri fiducia-
am conijciamus. P V. Maxima sunt, quantum audio,
quæ præcepto hoc exiguntur, quæq; humanis uiribus
uix præstari queant. P A E D. Hoc est quod antehac
dixi, ad præstandam legem Christo opus esse. Is enim,
si quando spiritu sancto nos perfundat, efficit, ut ea
quæ præcipit lex impigre præstemus. Quod si etiam
ab hoc spiritu uacui, præstemus aliquid in speciem, ta-
men quicquid id est, nil nisi hypocrisis est, tantum ab-
est, ut externam operum laruam, si fides non adsit, mo-
retur Deus. P V. Externam igitur uitæ sanctimoniã
in uniuersum damnas? PAEDAG. Nihil minus. Imo
si uotis promoueretur aliquid, optarim omnes homines,
qui Christi doctrinam aspernantur, tales esse, quales
olim & philosophi pleriq; fuerunt & hypocritæ. Vt cū-
que enim hæc uiuendi ratio ad iustificationē nihil faciat,
tamen publicæ tranquillitati hac ratioe cōsultum esset.
Ego

DE PRIMO MANDĀ.

Ego autem hic de uere Christianis loquor, qui imbrē spiritus sancti perfusi, a solo Deo pendent, soli Deo fidunt, solum Deum patris loco habent. Hi enim auxiliatore Christo soli legem præstant. P V. Ne tu mihi stupenda narras. Nam si quis hac æqua lance æstimet, uereor ne bona mortalium pars sit impia. P A E. Ego neminem damno, neminem proscindo, neminem satanæ obtrudo, etiam si Christum ipsum uideam prædixisse, credentium numerum semper pusillum fore. Tantum id, quod institutum nostrū poscit, indico, nimirum quod qui Deum non timent, non diligunt, non reuerentur, Christiani non sint. P V E R. Externum hætenus cultum fere urserunt concionatores nostri. Hæc autem, de quibus dicis tu, a paucissimis & animaduersa sunt & uulgo tradita. P A E D. Tu igitur si me audies, ad uerum Christianismum posthac, ne cum phariseorum gente pereas, adspirabis, id enim si seceris, iam dubitare non debes, quin & seruaturus te Deus per Christum sit, & perpetuam tui rationem habiturus. Dixit alibi Cicero: Deum magna curare tantum, parua uero negligere. At uero ab ea tu sententia abesse debes quam longissime. Parem enim pro omnibus, qui se timent, amant adeoq; patris loco reuerentur, rationem habet, siue admirabiles in mundo sint, siue despicabiles.

NON HABE. DEOS ALIE.

les, neque unquam personarum respector fuit. PVER.

Hec & credo & diligenter memorie traditus
rus sum.

De secundo mandato, Non adsumes nomen domini Dei tui in vanum, Dialogus III.

Summa huius dialogi.

Secundum præceptum de nomine Dei non in uania assumendo, hoc sibi uult, ut gloriam & maiestatem Dei ubique prædicemus, glorificemus, confiteamur, inuocemus, gratias eidem indefinenter pro collatis in nos beneficijs agamus, & ab eorum perfidia, qui nomine hoc sacratissimo uel ad blasphemias, uel ad peierationes, uel ad incantationes, uel ad imposturam ac fraudem abutuntur, prorsus alieni simus.

DE SECUNDO MANDATO. PVER,

Belle profecto res procedit. Nam quanto magis magisq; de ijs, quæ ad religionis studium pertinet, cogito, tanto magis huc ravior incendorq; adeo, ut quas uis Ambrosia quouis nectare suauiora mihi uideantur, quæ hisce de rebus a præceptore mihi meo hætenus audita sunt. Sed eccum prodeambulantem, adibo, auditurus secundi præcepti exegesis. Salue præceptor.

B PAED.

DE SECUNDO MANDA.

PAEDA. Et tu fili salue. Sed quid sibi uult primum primæ tabulæ præceptum? Repetere etiam, ea quæ audis, soles? PV. Soleo, & quidem diligentissime. Et per cunctanti tibi respondeam. Deos alienos non habet, quisquis Deum solum timet, amat, diligit, reueretur, proq; firma spei ancora habet. PAE. Recte iam nunc quid secundum sibi uelit, Non adsumes nomen Dei tui in uanum, audies. PV. Iumdudum me attentum reddidisti. PAED. Fiduciam ac timorem Dei, confessio, prædicatio, inuocatio, & gratiarum actio sequi solent. Quare cum timorem ac fiduciam cordis erga se, primo præcepto exegerit. Iam nunc ut se confiteamur, prædicemus, inuocemus, glorificemusq; præcipit. Qua in re iterum obseruabis, ad impletionem huius præcepti spiritu opus esse. PV. Cur istuc? PAED. Dei nomen libere coram mundo confiteri, maius quiddam est, quam quod uiribus suis præstare homo possit, id quod de inuocatiõne quoque ac gratiarum actiõne intelligas oportet. Neq; enim statim, quisquis multa de Deo garrat ac eius uerbo, modios item aliquot uerborum in templis effundit, uel prædicasse nomẽ domini rite, uel inuocasse credendus est; fiducia cordis hic oportet adsit, si audire nõ uoles. Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum procul a me abest. PVER. Si recte quod discis

NON ADSVMES NOMEN.

cis intelligo, hoc uis, ut corde iuxta ac ore dominum
inuoemus, prædicemus, confiteamur, glorificemusq;
PAEDAG. Ac u, quod dicitur, rem tangis. PVER.
Quotusquisque autem est, qui ad hunc modum isti præ-
cepto satisfaciatur? PAEDA. Eorum numerus profecto
perpusillus est. Atque utinam ad hanc hypocrisin, ple-
rique insignes etiam in nomen Dei non adiungerent
blasphemias, dictum enim mirum, quam hic uulgus im-
pigere soleat. Nihil tam friuolum dicitur, nihil tam in-
eptum in medium adfertur, cui non in uanum Dei no-
men adhibeatur, quin ad fraudem ac imposturam satis-
fictissimo hoc nomine nonnulli etiam abutuntur. PVER.
Negari hoc non potest, etiam si usu quodam ple-
rosque hic magis, quam malitia peccare uideam.
PAEDAG. Idem conqueritur Mycillus ille apud Lu-
cianum, cupiditatem se, qua a puero ad diuitiarum amo-
rem raptus sit, dediscere non posse, sed neque usus,
neque inueterata consuetudo quæpiam, si quando ad
tribunal summi iudicis uentum fuerit, excusabit nos,
nisi forte poenam huic præcepto frustra DEVM
addidisse credendum sit. Non, inquit, inson-
tem eum habebit, qui nomen Domini Dei sui in
uanum assumpserit. PVER. Cur igitur blas-
phemias istis a Magistratu non itur obuiam?

B 2 PAEDA

DE TERTIO MANDATO.

PAEDA. Apud Iudæos certe parata blasphematibus istis pœna olim erat, ut qui saxis in eosdem degrandinare soliti sint, Sed apud nos, prohdolor, quidlibet cuiuis licet. Proinde tu operam dabis, ut amore potius ac pœnæ metu, ab omnibus ijs, quibus nomen Dei polluitur, abstineas. **PVER.** Fiet, modo Christus dexter ac propicius in pulcherrimo hoc instituto adesse dignabitur.

De tertio mandato, Memento ut diem sabbathi sanctifices,

Dialogus V.

Summa huius dialogi.

Tertium præceptum, quo ut sabbathi diem sanctificemus, præcipitur, hoc sibi uult, ut diligenter ad audiendum uerbum conueniatur, diuina erga nos beneficentia recolatur, quicquid labis per hebdomadam contractum sit abijciatur, orationi uacetur: breuiter ut totus hic dies audiendo uerbo & pijs studijs consecretur.

PAEDAGOGVS.

HEus puer dic. **PV.** Quid dicam? **PAED.** Quæ in re secundi præcepti impletio sita sit. **PVER.** In confessione, prædicatione, inuocatione, glorificatione & laude sacrosancti nominis Dei. **PAEDAG.** Macte
animæ

MEMENTO VT DIEM SAB.

animi uirtute puer, sic itur ad astra. Agnosco ueterem diligentiam tuam. Est tamen quod te moneam. Si quando uel pro ueritatis confirmatione uel pro utilitate proximi, iurandum sit, per domini nomen iurabis: Alias omnis generis peierationes non aliter atque aconitum fugies. PV. Utinam tertium præceptum tam bene intelligerem quam hoc quod mones, diligenter facturus sum. PAE. In præcepto quod sequitur, sabbathi sanctificatio præcipitur, res adeo necessaria, ut citra hanc Christianismus consistere haud possit. Mira est enim in uerbo sanctificandi emphasis. PV. Quid igitur est sabbatum sanctificare? PAEDA. Est festis diebus ab operibus seruilibus in hoc feriari, ut ad audiendum uerbum conueniamus, diuinorum in nos beneficiorum magnitudinem recolamus, si quid labis per hebdomadam contractum sit, deponamus, orationi instemus: breuiter, ut totum hunc diem audiendo uerbo & sanctis studijs consecremus. Iudæis olim septimus dies ex domini iussu, nobis uero ob reuerentiam resurrectionis dominicæ octauus dies sacer est, quem tamen ita sacrum habemus, ut quicquid huius facimus, non legibus ullis coacti, sed sponte, hilariter, & libere, quo decenter omnia fiant, faciamus. PVER. Si ad eum modum feriaremur Christiani, tolerari opinor apud nos, & alij ali-

B 3 quot

DE QVARTO MANDA.

quot festi dies possent. PAEDA. Quid ni? Aut commemorata paulo ante opera culpari possunt? Huc adde quod charitatis quoque opus est cum iumentis tum hominibus qui opus faciunt, reliquorum dierum labore defessis, quietis nonnihil permittere, ut tanto postea ad opus, recollectis uiribus, alacriores redeant. P V. Huc referri igitur et illud potest.

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator,

Et graue suspenso uomere cesset opus.

PAEDAG. Potest. Sed ante omnia curandum est hoc, ut familia, quæ reliquis diebus occupatior est, quæ ut sacris concionibus interesse possit, illis ipsis festis diebus in uerbo domini erudiatur instituaturque. PVER. Iam si omnia hæc negligentur, adeoque multitudo ijs ferijs, ad aleam, ad luxum, ad ebrietatem, adque choreas abutatur, quid de ferijs hisce tum iudicabis? PAE. Saturnalia potius, ac ferias dicam. P V. Cur ita? PAE. Propterea quod in his quoque, teste Luciano, ludebatur, bibebatur, saltabatur, ut interim obsceniora ista, quæ hisce diebus designabantur, taceam. P V. Ista profecto non placent. PAE. Da operam igitur, ut sabbathi diem ac omnes Christianorum ferias, quas omnino ferendas propter uerbi prædicationem arbitror, si in immensum non crescant, sacris concionibus, prædicationi, pijs studijs, adeoque omnibus

HONORA PAT. ET MAT.

omnibus bonis operibus cōsecres. PV. Ita hac in re offici-
cij memor ero, ut ne cōpetere unquam illud in me possit:
Ignatus semper feriet.

De quarto mandato, Honora Patrem
& matrem Dialogus VI.

Summa huius dialogi.

Quartum præceptū, nō solum hoc sibi uult, ut parē-
tes quibus secundū Deum uitam debemus, honoremus,
reueremur, alamus, omniq; beneficiorū genere adfici-
amus, uerum etiā ut uerbi quoq; ministris, magistratui,
præceptoribus, tutoribus, & quotquot parentum loco
nobis esse possunt, obediamus & morem geramus.

PVER.

Quæ ad succinctam præceptorū primæ tabulæ ex-
plicationē faciunt, præceptor humanissime, ea mi-
hi fræ abs te sunt tradita hætenus, ut ad reliqua quoq;
cognoscenda, stimulum mihi plane addideris. PAED.
Ea est Christianæ doctrinæ natura, ut quanto altius in
nobis radices agat, tanto magis appetatur ameturq;, tan-
tum abest, ut fastidiū uel sciat uel habeat. PV. Quis
mihi igitur quartū quoq; præceptum explicas? PAE.
Fiet modo illud obserues, priorem tabulā ea quæ ad ue-
rū dei cultū pertinent tradere, uidelicet, ut timendus, ut
amādu, utq; pro benignissimo patre habēdu sit Deus.

B 4 Ians

DE QVARTO MANDA.

Iam nunc secunda ciuiles mores format, adeoq; politiam uiuendi rationem ostendit. Non solū enim ut parentes honoremus, reueremur, alamus, omniq; beneficiorum genere adficiamus, quartum hoc præceptum exigit, uerumetiam ut quotquot parentū loco nobis uel sunt uel esse possunt in precio habeamus, quales sunt ministri uerbi, magistratus, præceptores, tutores & cetera. Nam ijs ex æquo omnibus, cum reuerentiam, tum obedientiam debemus. PV. Istuc & a parētibus meis edoctus sum, non impune laturum, qui ijs quibus parere debet, immorigerum præbeat sese. Sed qua ratione, concionatores, magistratus, præceptores, ac tutores parentibus æquas? PAED. Audies. Concionatores per uerbum ad uitam nos generant; magistratus uim a nobis arcent, utq; ab iniuria tuti simus, efficiunt; præceptores animum moribus & eruditione formant; tutores in demortuorum parentum locum succedunt.

An non igitur parem cum parentibus honorem merentur? PV. Negari hæc non possunt. PAED. Da igitur operam, ut non solum erga Deum, uerumetiam erga parentes, ac omnes in officijs publicis constitutos, pius sis. Debet enim cum interna pietate, exterior illa bene uiuendi ratio coniuncta esse. PV. Venit mihi hic in mentem quiddam. PAE. Quid? PV. Illud de Ciconis

nis

HONORA PAT. ET MAT.

nia exemplum, cuius nuper inter prælegendum mentionem fecisti. PABD. Recte mones. Quemadmodum enim auis illa, parentes suos senio confectos, uicissimalit, uolãdiq; impotentes in humeris uchit: ita nos quoq; erga parentes adfectos esse conuenit. Ita enim fiet, ut non solum poenam, huius præcepti transgressoribus intentatam, effugiamus (pari enim uindicta & deorum & parentum uiolatio expiatur, uel Valerio Maximo teste), uerumetiam præmij quod obedientibus propositum est, participes fiamus. Neq; enim frustra dicitur longæuam uitam habituros, qui præcepti huius obseruantes sint. Quid? An non in ipsis etiam Comedijs præcepti huius commendationem uidere est? Parenti, inquit apud Terentium Pamphilus, potius q̄ amori obsequi me oportet. Taceo illud Aeneæ apud Virgilium.

Ergo age chare pater ceruici imponere nostræ.

Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit.

Quo res cunq; cadent, unū & cōmune periculum.

Vna salus ambobus erit.

Profecto nisi hanc ethnicorum erga parentes pietatem Christiani uicerimus, nihil est quod Christianismum iactemus. PV. De me dubitare nullus debet, quin propicio Christo semper dicto audiens futurus sim.

De quinto mandato, Non occides,

B 5

Diale

DE QVINTO MANDA.

Dialogus VII.

Summa huius dialogi.

Non solum qui gladium in viscera proximi stringit, uerumetiam qui fratrem uel calumniatur, uel odit, uel occulta obtrectatiōe proscindit, uel inuidia laborat, uel signo quopiam animi testatur maleuolentiam, homicida est. Sic Ioannes inquit: Qui fratrem odit, homicida est. Et apud Christianos mutua dilectio, mutua beneuolentia, & mutua officia perpetuo cōspici debent.

PAEDAGOGVS.

Quid turbæ apud forum est? P V. Plebs tumultuatur. PAED. Qua de causa? P V. Ob rem plane nihili. PAE. Vnde igitur tantus populi cōcursus? P V. Ut recte intelligas: Ex nihilo orta est hæc Tragoedia. Rustici aliquot depositis nucibus lusere tesseris. Ea in re quum alter alterum fallere uideretur, uentum primo est ad iurgia, a iurgijs ad pugnos ac colaphos, a colaphis ad gladios & sanguinem, quod nisi ciuium concursu sedata fuisset ista tragoedia, confecissent se beluæ istæ mutuis uulneribus. PAED. Sic e parua scintilla, ingens sepe conflatum est incendium. Sed hoc cine est feriari? Siccine catechismum multitudo hisce diebus discere solet? P V. Hoc hominum genus quum feriatur, alijs operibus occupari non solet. PAED. Quid si cæ?

NON OCCIDES.

si cedes tumultum hunc excepisset? An non tum id
mandati, Non occides, pulchre praestitissent? PV. Com-
modum mandati huius mentionem facis. Nam, nisi fal-
lor, ordo ipse, ut hoc ipsum explanes, poscebat. PAE-
DA. Nihil falsus es. Loquitur autem hic Moses, non
de cede solum & sanguine, uerumetiam de ipsis cor-
dis adfectibus, ut quos ita ad proximi dilectionem &
beneficentiam propensos esse uelit, ut etiam uel signo,
uel uerbo proximum offendi prohibeat. PVER.

Deum immortalem, si ad eum modum res habet, iam
nemo erit, qui non reus hic peragi possit. PAED. Im-
potens res ira, imo breuis furor est, ut Flaccus ait, quod
cum ita sit, uidendum est, ut ne irati immemores unquam
huius mandati simus. PV. Quid si potentior sit, quam
ut reprimi possit? PAED. Dixi antehac, nisi duce &
auxiliatore Christo, nullum mandatum rite impleri pos-
se. Quare si nos ira impetat, bilemque adeo in nasum
concire conetur, apprehendendus fide Christus est.

adeoque bonitas illius ac mansuetudo cotemplanda. Haec
enim ratione maxime mollescet, ne in opus erumpat.

PV. Perpaucos opinor ab hoc adfectu alienos esse.

PAED. Adde paucissimos. Neque enim frustra scrip-
tura iubet, ut ne irati peccemus, praeterea ne solemus
occidere super iracundiam nostram patiamur. PV.

Occidere

DE V. MANDATO

Occidere igitur est, non solum uim ac manum admoliri, uerumetiam uel signo quopiam, uel uerbo, uel re ipsa proximum offendere. PAE. Tenes. Huc uero addes susurrones conuiciatores, obtrectatores, calumniatores, osores, inuidos: breuiter, totam eorum colluuiem, qui & linguam teli uice habent, & huc omnes animi conatus intendunt, ut obsint ac noceant. PV. Qui ad id genus homicidia propensi sunt, in extremas orbis partes deportari debebant, quo uidelicet beluæ inter beluas agerent, PAED. Imo nocetiores ij sunt beluis, ut enim Iuuenalis inquit:

Quando leoni

Fortior eripuit uitam leo? Quo nemore unquam

Expirauit aper, maioris dentibus apri?

PVER. Ego ab hoc crimine, etiam occulto quodam nature ductu abhorreo, ita ut etiam fontes, si quando supplicijs adficiuntur, ad cõmiserationem & misericordiã permouere me soleant. PAE. Qui fontes plectunt, præceptum hoc non uiolant, de magistratibus autem loquor, qui gaudium in hoc gestant, ut eorum qui humanum sanguinem effundunt, corpora uicissim occidant, adeoq; coruorum genti deuoranda obijciant. PV. Puto hinc prouerbiu natum esse, quod qui tales sunt, Es κόρακας omnium uotis ablegari solent. PAED. Sic est. PV. Quid igitur ut ne hic impingua, facto opus est.

NON OCCIDES.

est. PAED. Neminem ledes, nemini incommodabis, nemini inuidebis, amicus omnibus, & beneficus erga quoslibet, PV. Id propicio Christo fiet.

De sexto mandato, Non mœcha-
beris. Dialogus VIII.

Summa huius dialogi.

Præceptum hoc non solum manifestum adulteriij crimen, uerumetiam omnis generis immunditias, scortationes, meretricios concubitus, imo cogitationū quoq; immunditiam prohibet. Decet enim eos, qui Christiano nomine cœseri uolunt, ut non tam uerbis & operibus, quam ipsis cordis adfectibus perpetuam profiteantur castimoniam.

PAEDAGOGVS.

Ades huc puer. PV. Adsum, si quid uoles. PAEDA. Quinti mandati obseruatio, qua in re sita est? PV. In mutua dilectione, mutua beneuolentia, mutuis officijs, adeoq; perpetua in proximum beneficentia. PAEDA. Qui hisce rebus inter se certant, recte certant & nihil, meo iudicio, foedius est, atq; uinci in hoc certaminis genere: contra, nihil pulchrius, atque uincere hic & superiorem esse. Sed paucos uideri est, nostra ætate, qui gnauiter in hoc certamen prodeant, quemadmodū & sextum præceptum plures trāsgressores.

DE VI. MANDATO.

res, ac observatores habet. PVER. Si recte memini, Adulterium illo ipso prohibetur, dicit enim: Non moechaberis. PAEDAG. Imo non solum adulterium, verum etiam omnis generis fornicationes supraque uetari hic memineris, & caue hic cum ethnicis sentias, stuprum simplex, & rem leuiculae estimantibus. Deus enim ille Optimus Maximus, populum habere uult unum de quaque sanctum & incontaminatum, quicquid nihil omnino, quod lege uetitum sit, designet. PVER. Hec nuper parochum quoque nostrum populo inculcantem audiui. PAE. Huc adde, quod ipsa etiam cordis mundities, hoc est, ut ne talium rerum concupiscentes simus, hoc praecipito exigitur. Sic enim Christus inquit: Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, hic iam moechatus cum ea est, in corde suo. PV. Iam nunc plane fateri cogor, ad praestandam legem spiritu opus esse. Quis enim hic non impingit? PAED. Et tanto magis hic delinquitur, quanto natura propensiores ad id uitij omnes sumus. PV. Quotusquisque igitur saluabitur? PAE. Si nostras uires intueare, plane de salute nostra actum est, Sin uero in christi promissiones fidei defigas oculos, iam credenti omnia possibilia erunt, praesertim si pro munditia hac impetranda, nunquam non dicas cum psalmographo: Cur mundum crea in me deus, & spiritum rectum

NON MOECHABERIS.

rectū innoua in uisceribus meis. Porro ubi semel animæ nostræ sedem, sacer ille spiritus occupauit, ibi fieri nō potest, quin omnis generis immunditias ultro etiā excremur. Quod si etiā, ut est magna carnis imbecillitas, labi nos hic, quod omen deus auertere dignetur, cōtingat, tamē ad cor reuersi, mox in uia redimus. PV. Puto tamē corporalia quoq; exercitia, impetum istū animi nōnihil remorari, adeoq; castitatis aliqua ex parte custodes esse, nisi forte uerū nō est illud: Sine Cerere & Bacco friget Venus. PAE. Quid ni? Habēt suā efficaciam ieiuniū, sobrietas, ocij fuga, oratio, tēperātia, cōtinētia, & alia id genus. Sed tamē ad impetū animi retundendū, paruum momēti, ni spiritus adsit, habēt. Hic enim Christo opus est Exempli gratia: Scipio ille Aphricanus, capta noua Carthagine, fœminam & nobilem, & cuius formam non satis laudare posse uidetur Liuius, contemnere potuit, nimirum alijs rebus intentus. Quis autem neget, conspecta tanta forma, uarie intus adfectum esse? Proinde recte dixi, ad internam & externam munditiam, spiritu opus esse. PVER. Quid si hic quoq; impetus ille omnino non cesset? PAEDAG. Iam eo remedio, quod aduersus morbum hunc Deus instituit, utendum est, nimirum matrimonio, quanquam hunc quoq; thorum & modum habere & immaculatum esse cōueniat.

PVER.

DE VII. MANDA.

PVER. Si sic res habet, iam dominus exorandus est, ut non tam corpore quam anima immaculatos nos custodiat. **PAED.** Nihil erras.

De septimo mandato, Non furaberis, Dialogus. IX.

Summa huius dialogi.

Quemadmodum præcepto hoc, cū clancularia, tum uiolentia rei alienæ ablatio prohibetur: ita auaritia quoq; usura, fraus & impostura, cum sub iuris prætextu ea quæ aliorū sunt usurpamus, uetantur. Estq; occulta quædam in hoc præcepto, ad faciendū opus, contra uicij malum, exhortatio.

PAEDAGOGVS.

ITa ne ais puer? furem quendā hodie in crucem actū esse? **PVER.** Aio, **PAEDAG.** Quid sublegerat? **PV.** Argenti pondo bina. **PAEDA.** O infortunatos parentes, qui quidem, inutile hoc terræ pōdus in lucem ediderūt. **PV.** Dubium non est, quin perpetui luctus uisdem uulnus inflixerit. **PAE.** Intelligis igitur, quod rem & illis & se indignam fecerit? **PV.** Modis omnibus. **PAED.** Tanto æquius est, tanquam in speculum in id genus exempla inspicere te, quæq; fugienda cognoris deuitare. Huc enim pertinet septimum illud præceptum. Non furaberis, cuius explanationem ordo noster

NON FVRABERIS.

noſter poſcere uidetur. PVER. Iam pridem effeciſti, ut
turpibus offendar, honeſtis uero delecter. Sed quam la-
te præceptum hoc pateat, audire cupio. Neq; enim du-
bium eſt, quin multa in ſe contineat. PAED. Furari,
non ſolum eſt rem alienam ſurripere, clamq; auferre, ue-
rumetiam uel ui uel fraude uel iuris prætextu, ea quæ
aliorum ſunt uendicare uſurpareq;, id quod fere prædo-
nes, mercatores, impoſtores, & uſurarij ſolent. PV.
Atqui ijs rebus uehementer peccari arbitror, in rationes
Politicas. PAE. Recte dicis. In pulchre enim ordinata
republica laboratur, non alienum tollitur, iuſtitia in em-
ptionibus & contractibus conſeruatur, non læditur, uis
pellitur, non tolleratur. Atq; hæc omnia ita fieri, non
ſolum ipſa nature lex, uerumetiam ipſe Deus præcepit.
Proinde recte dicis, aliter facientes peccare in rationes
politicas. Sed adde, id genus homines, in ipſum etiam
Deum peccare omnium politicarum rationum autorem.
PV. Quid igitur facere me uis, ut ne hic peccem?
PAE. Apud Lacedemonios olim, pueris ut eſculenta ſub-
legent, permiſſum erat, inepta plane ratioe, quanq; hic
referre pudet. Ego uero ne tantillum quidem hic iu-
uentuti permittendū arbitror. Neq; enim ea, quibus te-
nera illa ætas aſueſcit, facile dediscuntur. Sed potius
ſic mea eſt ratio, & ſic in animum induco meum: Iu-

C

uentutem

DE VII. MANDATO.

uentutem ad labores ac opus statim a pueritia assuescendā esse, unumquemq; tamen iuxta uocationis suae rationem. Laboribus enim adsueti pueri, rem familiarē uel augere postea possunt, si tenuis fortunae sint, uel conseruare, si quid hæreditario iure a parētibus acceperunt, hacq; ratione cum sibi tum egenis, ac indigentibus prodesse. PV. Si omnes ex æquo ad opus cogendi sunt, quis tum usus erit literarum? quis ad honestas disciplinas adiiciet animum? PAE. Dixi antehac, quod obseruare te oportuit, quemq; iuxta uocationis suae rationem huc cogendum esse. Porro qui ad rerum gubernacula educantur, eaq; in re gnauiter exercent sese, an non ij opus faciunt? Qui honestis disciplinis exornant animū, idq; in hoc, ut ex æquo omnibus postea pro sint, an non ij quoq; opus facere iudicandi sunt? PV. Quantum audio, Totam uiuendi rationem Deus, paucissimis præceptis, si pro dignitate explanentur, complexus est. In speciem mutuum uidetur, quod dicitur: Nō furaberis, sed quantus, Deum immortalem præceptorum hinc elici cumulus potest? Qui iustitiam in contractibus uiolat, furatur, qui sub pretextu iuris alienum occupat, furatur, qui facultatibus in proximi perniciē abutitur, furatur, qui auari sunt, qui usurarij sunt, qui prædones sunt, qui petenti in necessitate non opitulantur.

DE VIII. MAN. NON DICES.

lantur, furantur. Et quid multis? Video furum plena
esse omnia. PAED. Adde furem a fure saepe numero
in crucem adigi. Sed oculos Dei non fallent tandem, qui
sub magni nominis umbra (libet Fabij uerbis uti) hic
quum essent rapacissimi, delituerunt.

De octauo mandato, Non dices falsum
testimonium. Dialogus X.

Summa huius dialogi.

Hoc sibi praecipi huius exegetis uult, ut uerita-
tis amantes, simulationis osiores, mendacij hostes, a per-
fidia alieni, omnis denique sinceritatis custodes uigilan-
tissimi simus. Veritatis enim amor, cum ad conseruati-
das respublicas ualet plurimum, tum praesertim in spi-
ritualibus causis res est omnium & utilissima & ho-
nestissima.

PVER.

NON Euripius toties currit ac recurrit, praecipto
colendissime, quoties ego tibi faesso negocium.
Sed quicquid huius facio, hoc animo facio, ut aliquan-
do ad meos rediturus pro allata huc peccunia, & pieta-
tem & literas & mores me dignos domum reportem.
PAEDA. Atqui haec mihi improbitas uehementer pro-
batur, neque quicquam aequo cupio, quam, ut in-
uirum, tum piuum, tum literatum euadas. Quare
etiam iubeo, ut me, quoties libitum est, accedas. PVER.

C 2

Quis

DE VIII. MANDATO.

Quin igitur, quid sibi uelit nonum præceptum, quo falsum testimonium prohibetur, explicas? PAEDA. Impletio huius præcepti in hoc sita est, ut ueritatis tenacissimi simus, etiam in ciuilibus causis, simulationis odio flagremus, æque mendacio absimus quam longissime. Nam qui tales sunt, ij nihil minus agunt, quam ut proximum falso testimonio uel opprimant ipsi in iudicio, uel hoc ipsum facientibus consentiant. Ad hæc omnia sincere, omnia candide, omnia absque furo cum dicunt tum faciunt. PVER. Utinam ergo huius præcepti obseruantiores aliquanto essemus. Quanta enim est hoc nostro seculo cum perfidia tum insinceritas? Inter centum uix duos reperiatis, quibus animi uel æstus uel consilia tuto credere possis. PAED. Hoc ipsum res ipsa clamat. Sed quid facias? Hæc tempora alios mores non ferunt. Quid quod contra hoc præceptum ab ijs quoque peccatur, qui in negocijs spiritualibus rerum æpita esse uolunt. Quam obstinate enim humanarum traditionum defensores, contra ueritatis causam testificantur? Quam tyrannice de opprimenda ueritate cogitatur? EV. Sic olim falsorum testium testimonio opprimendus Christus quoq; fuit, quem iure alioqui adfigere cruci non potuissent. PAE. Exemplum placet. Sed scis, qua postea adfecti sint pœna, tam ij qui falsos
istos

NON DICES FAL. TESTI.

istos testes subornarant, quam testes ipsi? imo ut tota Iu-
dæorum gens perfidiæ huius poenas dederit? Taceo
eorum exemplū, qui quum Zusanam testimonij sui per-
fidia opprimere conarentur, sibi ipsi ueluti turdus, ma-
lum cæcarunt. PV. Qui Iudæis præceptorum trans-
gressoribus non peperit, is indubie nobis quoque, ni re-
sipiscamus, parsurus non est. PAE. Recte dicis. Qua-
re etiam operam dabis, ut præcepti huius semper me-
mor, sincere, candide, aperte, cum omnibus uerseris, in-
terim ueritatis tenax & osor mendacij acerrimus. In re-
ligionis quoque negotio, ijs tantum fidem habeas, qui
sincere uerbum Dei tranctant, ijs qui contra apertam
ueritatem testificantur longum ualere iussis. PV. Di-
cto audiens ero. PAED. Sed quid uetat, quo minus ex
poëta etiam ethnico, quam sit fugiendum falsi testimo-
nij crimen, ostendamus? Sic enim Iuuenalis inquit:

Ambiguae si quando ciabere testis,
Incertæq; rei, Phalaris licet imperet, ut sis
Falsus, & admoto dicet periuria tauro,
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter uitam, uiuendo perdere causas,
Dignus morte perit.

De nono mandato, Non concupisces
domum proximi tui, Item decimo,

C 3. Non

DE NONO MANDA.

Non cōcupisces uxorem & seruum ei-
us, & ancillam, & bouem, & asinum, &
omnia quæ eius sunt, Dialogus XI.

Summa huius decalogi.

Duo hæc ultima præcepta satis arguunt, adfectus
quoque ac cor ipsum ad implendā legem requiri, adeoq;
quum concupiscentia illa ueritatem rerum agnata nobis
sit, neque nostris uiribus extinguī possit, spiritu nobis
cuius auxilio impleatur lex, opus esse.

PVER.

Quos mihi heri ex Iuuenale recitasti Versiculos,
non sine singulari admiratione, memoriæ com-
mendavi. PAE. Cur ita? PV. Quod poetam propheta-
num, eumque obscœnum, ad noui præcepti sententiā tam
prope accessisse uideam. PAE. Mirum ne id est? An
non audisti unquam, insculptam esse omnium hominum
animis quandam de Deo & communi societate conser-
uanda noticiam? Paulus ad Romanos nature legem
uocat, quæ in nobis extincta non sit. PVER. Inte-
rim tamen puto imbecillius esse hoc nature lumen, quam
quod suis uiribus ad germanam Dei cognitionem per-
uenire possit. PAEDA. Fateor hic spiritu & Christo
opus esse, ueluti antea quoque diximus. PV. Ad hunc
modum puto & decalogi præcepta in speciem prestari
posse

NON CONCVPISCES.

posse, quum tamen, quatenus de adfectibus agitur, plane cæci simus. PAEDAG. Paulus alicubi dicit legem spiritualem esse. Hoc est, quæ nisi a spiritu perfusis præstari possit. Quis igitur hic uiribus nostris tribuere aliquid audeat? Si externum opus tantum exigeret lex, præstare quod præcipitur, uiribus nostris possemus. At uero adfectus quoque et cor ipsum requirit. Legem igitur præstare non possumus, nisi spiritu Christi perfusi renouemur. PV. Quod internos etiam cordis adfectus requirat lex, facile ut credam inducor, presertim quum in nono ac decimo præcepto, concupiscentiæ etiam mentionem fieri uideam. PAED. Iam qui concupiscentiam etiam in nobis rerum alienarum retundi uult, is indubiè non tantam externam quam internam cordis sanctimoniam præcipit. PVER. Duras igitur Christianorum partes esse intelligo. Quis enim hic non delinquit? Quis tam perfectus est, quem non aliquando alienarum rerum coeperit desiderium? quem non transuersum egerit agnata illa carni nostræ concupiscentia? PAE. Vere dure essent, si non nostri causa filium suum Deus pater in terras demississet, atque legis dånatione nos liberasset. Imo tanto duriores future essent, quanto certius est agnatam nobis eam concupiscentiam esse, aduersus quam hæc legis præcepta lata sunt.

C 4

PVER.

NON CONCVPISCES.

PV. Nimirum ab Adam, in nos hæc carnis cum malitia tum cæcitas propagata est dimanavitq;. **PAED.** Negari hoc non potest. Sed interim hoc quoq; diligenter obserues necessum est: Quæ primi istius parentis nostri culpa collapsa sunt, ea per unius Christi meritum restituta esse. Is enim in carne constitutus, & legem pro nobis impleuit, & mortem sustulit, & æternæ beatitudinis participes nos fecit. **PV.** Qua conditiõe autem, legem & impleuit nostri causa & abrogauit? Neque enim arbitror ociosos iam nunc nos in utramuis aurem dormire debere. **PAED.** Abrogata est, non ut ne fiat, sed ut ne damnet. Porro quod ad iustificationem attinet, non nostris uiribus, sed per solum Christum impletur, cuius postea impletio nostra impletio est, præsertim si fide adprehendatur. Quod uero ad obedientiam attinet, præstatur etiam ab ijs qui & spiritum natæ sunt & fidem habent, ueluti Apostolus quoq; dicit: Impletio legis est dilectio. Et quanq̃ ne hic quidem ad plenum satisfaciamus legi, tamen propter Christum, præstare eandem dicimur. **PV.** Nimirum huc, quæ dicis tendunt omnia, ut ostendas eam esse cordis nostri cum cæcitate, tum malitiam, ut nisi auxiliatore & saluatore Christo, consortes æternæ gloriæ fieri nequeamus. **PAE.** Sic est. Tu nunc ut fide Christum hunc & adprehendas,

DE IX. MANDATO.

hendas & perpetuo retineas, uide sis operam dcs. PV.
Fides illa quo potissimum respicere debet? PAE. In pa-
trem creantem omnia, in Christum saluantem omnia, in
spiritum sanctificantem omnia. Sic enim officia perso-
narū sacrae triados, in scripturis fere describuntur. Sed
de ijs alias, nimirum ubi symbolum tractare
coeperimus.

De Prima Symboli Apostolici parte Dialogus XII.

Summa huius dialogi.

Primus fidei nostrae articulus hoc sibi uult, ut crea-
tiōis beneficiū probe agnoscamus, & in creatoris boni-
tatem cordis oculos defigamus, certi, quod non solum
& ea quae superne & ea quae inferne sunt creauit, idq;
per uerbi potentiam, uerumetiam quod omnia quae cre-
auit & conseruaturus sit pertuo & gubernaturus.

Potest, quia Deus est. Vult, quia pater est.

PAEDAGOGVS.

DE Symbolo Apostolorum, uerba me heri factu-
rum promisi. Recense igitur puer primam eius
partem. PVER. Credo in Deum patrem omnipoten-
tem, creatorem caeli & terrae. PAED. Quae de pra-
ceptis decalogi diximus haectenus, haud ita iucunda fue-
re, adeoq; propter minas cum quibus coniuncta sunt.

C 5 plus

PARS PRIMA.

plus terroris atq; gaudij nobis incussere. At uero quæ iam nunc dicentur, iucunda, læta, grata, erunt, ut quæ potissimum unde remissio peccatorum petenda sit, ostendant, quidq; polliceri de deo nobis debeamus, indicent. PV. iam dudum aures erigere capi. Neq; enim dubito, quin plausibilia hisce de rebus dicturus sis. PAE. Principio autem hic credendi uerbū probe obseruabis. Neq; enim fides nostra in hoc sita est, ut longis uelut ille ait: longis auditorū aures calefaciamus, sed ut Deo ex animo fidamus, inq; illius bonitatē, omnē cordis nostri fidutiā, cōiūtiāmus. Atq; hoc tanto confidētius facere nos equū est, quanto & potentior est & melior, in quē nos credere hic confitemur. Potens est, quia Deus est, adeoq; rerum omniū, tam inferarum quā supernarum creator. Bonus est, quia non nostris meritis, sed mera bonitate ductus, ex nihilo nos creauit, erga creatos non aliter, atq; pater erga filium adfectus. PVER. Cur Dei nomen cum patris uocabulo hic coniungitur? PAED. Deus, maiestatis uocabulum est, fereq; ob maiestatem terret, ut ne igitur deterriti tanta maiestate, alio fidei oculos auerteremus, additum est & patris uocabulū. Cōmode enim hinc, ut erga nos adfectus esse uelit, perdisci potest. PV. Quibus ergo potissimū rebus, quod pater nobis perpetuo esse uelit, declarauit? PAE. Principio

SYMBOLI APOSTOLICI.

pio creatione, deinde filij sui incarnatione, postremo spiritus sancti donatione, quæ commodissime symbolū hoc complectitur. PV. De creatōe prius audire gestio.

PAE. Creatio bonitatem diuinam, dictu mirum, quanto pere nobis cōmendat. An non ingens bonitas est enim, quod ad imaginem & dei similitudinem creati sumus?

PV. Atqui in primæua illa innocentia nō perstitimus, nimirum satanæ consilio obsequētiores, ac Dei præcepto.

PAE. Lapsi in Adam sumus, fatror, sed tamē tanta fuit creatoris nostri bonitas, ut lapsos etiam in gratiā receperit, misso in terras unigenito filio suo, qui in obedientiam istam nostram sanguine etiā suo expiaret. An non igitur nos & creauit & creatos conseruauit? PV.

Non reclamo, sed potius pro tanto beneficio gratias eidem tecū ago. PAE. Iam si per ipsum & creati sumus, & ad uitā cōseruamur, quis ergo dubitet, quin perpetuo rationē nostri habiturus sit? Proq; miseris filijs suis perinde atq; benignissimus pater sollicitus futurus? Ludificatur & ridet hāc dei pro nobis sollicitudinē Lucianus, in Icaromenippe; ubi Iouem percunctantē inducit, quāti triticū ueneat in Gratia, num superior hyems tetigerit illos, & num holera imbre egeāt copiosiore. Sed ab hac irrisiōe Christiani animū abesse oportet, quā lōgissime, Vere enim sollicitus pro nobis est Deus, ita ut nō
solum

PARS .I. SYMBOLI.

Solū in gratiam lapsos a creatione receperit, uerum etiā hodie quoq; in gratiā receptos, foueat, aliat, tueatur, defendat, conseruet, adeoq; paternū erga nos animum testificetur. Quid quod omnes creaturæ cooperari electis in bonum coguntur? PV. Maxima beneficia audio. Atq; utinam grati pro iisdem, id quod filios decebat, essemus. Ego certe operam dabo, ut ne in eorū numero qui ingrati hæc beneficia non agnoscunt inueniantur. PAE. Id uero tum rite feceris, si Deo patri per Christum fidas, creationis beneficium agnoscas, omnem fiduciam in illū conicias, pro certo habens, quod paternum illum erga te adfectum, modo tu probi filij officio fungare, nunquam immutaturus sit.

De secunda Apostolici symboli parte, Dialogus, XIII.

Summa huius dialogi.

Secundus fidei nostræ articulus hoc sibi uult, ut in Christum, quandoquidē non solum Deus est, unius cum patre essentiae & potentiae, uerum etiam induta carne humana, mortem nostri causa subiuit, perinde atq; in patrem credamus; imo ut persuasi simus, nisi per hunc redimi genus humanum non potuisse. Certe enim solus hic & iustitiae & salutis nostræ colophon est.

PAEDAGOGVS.

Heri

PARS II. SYMBOLI.

Heri de prima Apostolici symboli parte uerba fecimus. Alteram nunc puer recita. PV. Et in Iesum Christum filium eius unicum, Dominum nostrum. Qui cōceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria uirgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus, descendit ad inferna, Tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad coelos. Sedet ad dextram Dei patris omnipotentis, inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. PAED. Vt Deus pater per uerbum nos, ad similitudinem suam crearit, audisti haecenus. Iam nūc ut uerbum illud nostrae salutis causa, carnem induerit, explicabitur. Ac quidem principio, priusquam ad incarnationis mysterium ueniatur, obserua Christum, filium Dei unicum & dominum nostrum dici. PV. Cur dicitur unicus Dei filius? PAED. Propterea quod natura filius & Deus est. Porro oblata & nobis est filiorum prerogatiua, si credamus. Sed quicquid huius fit, per adoptionem fit, ut intelligas solum Christum primogenitum inter multos fratres esse, ad quem proprie & regni & sacerdotij ius pertineat. PV. Mirum nē huc facit & domini uocabulum. PAED. Facit, modo interim obserues, dominum hac quoq; de causa dici, quod patri, siue potentiam, siue iusticiam, siue sapientiā spectes, per omnia aequalis & uerae Deus sit. PV.

Quod

APOSTOLICI.

Quod uere Deus sit credo. PAE. Imo non secus Christo ac patri fidere debes. Quamquam enim tres diuinitatis personae sint, tamen una substantia est, una $\delta\upsilon\sigma\iota\alpha$ est, una essentia est, breuiter, unus Deus est. PV. Haec quoque de re nullus dubito. PAE. In Christo tamen, non tam diuinam quam humanam naturam obserues necessarium est, uere enim carnem induit, carnis infirmitates sensit, habitu inuentus, ut Apostolus inquit: ut homo. PV. Carnem igitur uere ex uirginis carne suscepit, contra Anabaptistarum sententiam? PAE. Quid in? Conceptio quidem spiritu sancto cooperante, citra omnem uirilem operam, perfecta est. Sed tamen carnem puer post assumpsit ex uirgine, aliorum puerorum instar in uirginis utero altus et formatus. PV. Quae fuit in carnationis huius causa, PAE. Salus nostra. Neque enim alia ratione liberari a peccato, morte, satana ac inferno genus humanum potuit, quam morte unigeniti filii Dei. Porro passus sub Pontio Pilato, crucifixus mortuus et sepultus, tandem etiam, hoc est tertia die, a mortuis resurrexit, deuicto nimirum peccato, Satana ac inferno, adeoque omnibus credentibus patefacta ad aeternam patriam ianua. Quid quod a resurrectione, coelos conscendit, parem cum patre potestatem sortitus? PV. Ergo ad patris dextram sedere, est parem cum patre potentiam

PARS II. SYMBOLI.

tiam habere? PAE, Tenes. Interim mihi hic observa
Christi cum humiliationem tum glorificationem. Humi-
liatio enim glorificationem præcedit. Passus, mortuus
& sepultus sordes peccatorum nostrorum abluit. Resur-
gens iustitiam nobis impertiuit. Ascendens in coelum &
de diabolo triumphum longe omnium speciosissimum
egit, & spiritum misit. PVER. Credentibus hæc non
possunt non esse iucundissima. Quid enim auditu iu-
cundius, atq; per Christum, absq; operibus & meritis
nostris, a peccatis liberari, iustum pronuntiari, adeoq;
spiritu donari? Certe maius in nos beneficium diuinæ
bonitas collocare haud potuit PAE. Aequum igitur est,
ut uni Christo, perinde atq; seruatori nostro fidamus
& credamus, omnem cordis nostri & fiduciam &
spem in illum conijctentes. Ita enim fiet, ut uenienti olim
in iudicium, adeoq; uiuos ac mortuos iudicuro, leti
occurramus, immortalitatis coronam accepturi, quam
promisit se diligentibus.

De tertia Symboli parte, Dialogus XIII.

Summa huius dialogi.

Tertius fidei nostræ articulus hoc sibi uult, ut in spi-
ritum sanctū quoque, ut qui a patre & filio procedat,
eoq;

PARS III. SYMBOLI.

eoq; unius cum iisdem substantiæ & potentiæ sit, credamus. Quemadmodum enim pater creat, filius saluat, ita spiritus in corda nostra transfusus, ex impijs, pios, ex immundis mundos, & ex prophanis sanctos reddit, omnium bonorum charismatum autor in Ecclesia.

PVER.

ITa mihi dulcescunt, quæ in religionis causa hæcenus mihi abs te audita sunt præceptor suavissime, ut famem carum rerum in me excitaris, uix unquam satiablem. Quæ res etiam in causa est, ut toties redeam, adeoq; oneri tibi sim. PAED. Mihi uero huiusmodi ingenia uoluptati magis quam oneri sunt. Cui enim ex nostræ farinæ hominibus, discipulorū suorū profectus non probetur? PV. Tertiam mihi igitur symboli de spiritu sancto partem elucida, quæ sic habet: Credo in spiritum sanctum. PAEDA. Dixi antehac, tres diuinitatis personas esse, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Ac quidem patri creationem, filio redemptionem adscripsimus. Sequitur iam nunc de spiritu sancto, qui ut a patre & filio procedit, ita eiusdem cum patre & filio potentiæ est, iustitiæ est, sapientiæ est, gloriæ est. Neque est cur hæc tres personas segregemus. Tribuit quidem suum unicuique personæ scriptura officiū, nimirum nostræ se imbecillitati, quæ Deum alioqui agnoscitur

PARS III. SYMBOLI.

nitura non erat, attemperans, sed tamen interim, quod nuper quoque diximus, substantia eadem est, potentia eadem est, gloria eadem est. PV. Quod ergo spiritus est officium? PAE. Principio dubium non est, quum sanctificet. Transfusus enim per uerbum in corda nostra, fidem in nobis excitat, fides postea remissionem peccatorum impetrat, iustitiam & uitam aeternam, iustum autem pronuciari, an non sanctificari est? Atq; huc pertinet, quod. 1. Corinth. 6. dicitur: Sanctificati & iustificati estis, per spiritum Dei nostri. PV. Huc fortassis & illud referripotest, quod M. Ioannes Rhodophanem, parochum nostrum nuper concionantem audiui: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non introibit in regnum caelorum. PAED. Recte. PVER. Sunt autem indubie & alia pleraque, ad officium spiritus pertinentia, PAE. Istuc quis neget? linguarum peritia, prophetia, scientia, patientia, perseuerantia, & quicquid charismatum habet Ecclesia, quid aliud sunt, atque dona spiritus? Taceo quod constantiam in confessione ueritatis Euangelicae suppeditat & fortitudinem, q̄ cōsolatur in cruce & afflictionibus, q̄ contemptum rerum caducarum & coelestis uitae desiderium subministrat, deniq; q̄ solus in cordibus nostris filios dei esse non testificatur. PV. Si uera sunt haec, credo autem uerissima esse.

D

ma esse,

PARS III. SYM. APOS.

ma esse, iam nemo uel patrem uel filium cognoscit, nisi spiritu sancto illustratus, PAE. Quemadmodum absq; imbre terram foecundante fructus nulli producuntur, ita absque spiritus dono. Deum neque nouit quisquam, neque rite reueretur. Quatenus autem Deum neque agnoscimus, neque reueremur, eatenus Christiani etiam non sumus, iam cum solius spiritus donum sit ut patrem & filium agnoscamus, quis ergo neget spiritum natura Deum esse? Proinde qui spiritum perinde atque Deum inuocant, qui spiritu fidunt, quiq; sanctificationem eidem adscribunt, recte atque ordine faciunt, uere enim Deus est, eiusdem cum patre & filio potentiae & gloriae. PVER. Utinam igitur Deus per hunc spiritum suum corda nostra sanctificare, conseruare, purificare, tranquillare, in gloriam & laudem nominis sui dignetur, PAED. Dignabitur haud dubie, modo serio huius rei gratia interpelletur.

De Ecclesia, Dialogus XV.

Summa huius dialogi.

Ecclesia, congregatio est fidelium, in unam eandemq; fidem consentientium, quae Christo per fidem insita, non solum a peccatis omnibus liberata est, uerumetiam potestatem quoque alij peccata dimittendi, per uerbum & sacramenta accepit. Huc enim pertinet: Quodcumque solueritis super terram

DE ECCLESIA.

terrā, erit solutū & in cœlo. Et quodcūq; ligaueritis sup̄
per terrā, erit ligatū & in cœlo. PVER.

Probe mihi trinitatis in diuinitate mysterium expli-
cuiſti, præceptor humanissime, ita ut neque perso-
nis, neque personarū officijs, neq; ipsi substantiæ quic-
quā detractū sit. Quare rogo, uti nūc, quid sibi sequens
ille articulus uelit: Credo in Ecclesiam sanctā catholi-
cam, explanes. PAED. Cui fidere potissimum debeas, pu-
to ex uerbis tibi meis utcūque hætenus ostensum esse.
Nimirum patri cœu creatori, filio cœu seruatori, spiritui
cœu sanctificatori. PVER. Ostensum est, fateor. PAED.
Quur ergo credere te dicis in Ecclesiam? An non hoc
est creaturam præferre creatori? PVER. Vulgo hæte-
nus sic lectum est. PAED. At qui in ijs, quæ ad fidei
negocium pertinent, neque uulgus, neq; magnates si er-
rent & cæcutiant, imitandi sunt. PV. Ut igitur legere
me uis? PAED. Credo Ecclesiam sanctam catholicam.
PV. Quid ergo est Ecclesia? PAED. Congregatio fide-
lium, in unam eandemq; fidem consentientū. Hanc ali-
cubi Christi sponsam uocat apostolus, ut quā iuxta O-
sæ testimonium, in fide, misericordia & miserationis
bus Christus sibi desponsarit. PVER. Cur san-
ctam uocamus & sanctorum communionem? Nam
eam clausulam expositionis causa adiectam arbitror.

D 2 An oēs

DE ECCLESIA.

An omnes quotquot in Ecclesia sunt, sancti sunt? PAE. Habet Ecclesia admixtos in hac terra bonos iuxta ac malos, quemadmodum tritico interdum paleae admixtae sunt. Sed haec malorum admixtio, pijs obstaculo non est, quo minus & sancti sint, & sponsa immaculata Christi. PVER. Cur immaculatam uocas, quae quamdiu in carne uiuit, absque peccato esse non potest? Id enim memini me abs te aliquando audire. PAED. Propterea quod Christo per fidem insita est. Nam si Christo per fidem insita est, iam omnium quoque bonorum Christi, facta est particeps, ita ut illius iustitia, nostra sit iustitia; illius sanctitas, nostra sit sanctitas; illius mundities, nostra sit mundities; illius innocentia, nostra sit innocentia. Quid igitur uetat, quo minus immaculatam uocemus? PV. Intellego, sed cur catholicam appellas? PV. Propterea quod de uniuersali potissimum Ecclesia hic uerba fiunt. Catholicus enim uniuersalis dicitur. PVER. Equam haec Ecclesia potestatem habet? PAE. Habet, Soluendi uidelicet & ligandi. PV. Quid est soluere? PAED. Per terrefactis conscientijs remissionem peccatorum, si fidant, annunciare, ad quam rem pertinet & Sacramentorum administratio. PVER. Quid est ligare? PAED. Incredulis & impijs, ni resipiscant, iram, iudicium Dei, & perpetuos cruciatus praedicere. PV. Vnde potestas

DE ECCLESIA.

potestatem hanc habet? PAED. A Christo, Sic enim inquit ad Apostolos Ioannis ultimo: Quodcumq; solueritis super terram, erit solutum & in caelo, & quodcumq; ligaueritis super terram, erit ligatum & in caelo. PV. Quibus medijs autem in condonandis peccatis utitur? PAED. Verbo & Sacramentis, quibus etiam ceu notis, & dignoscitur & ab incredulis gentibus discernitur. Sed hac de re confabulabimur, iam coena tempus appetit, ad quam mihi properandū est. Proinde ualebis, & ubi cōmodum erit redibis. PV. Tu quoque ualebis.

De remissione peccatorum, Dialogus XVI.

Summa huius dialogi.

Propagatione & natura peccatores sumus omnes, damnationi & maledictioni uere obnoxij, antea quam liberemur. Liberamur autē per Christum dominum & seruatorem nostrum, qui redemptionis nostrae ac liberationis thesaurum, per uerbum & sacramenta credentibus distribuit.

PVER.

VALde mihi adlubescunt, quae de Ecclesia in proximo colloquio dixisti. PAED. At uero gratiora erunt, si articulus ille de remissione peccatorum aliquāto latius explicetur. Totius enim euangelij summam

D 3

comple-

DE REMISSIONE.

complectitur. PVER. Cum peccatoribus seruandis Christi uenisse, Euangelium doceat, facile conijcio, remissionem peccatorum, rem esse in auribus piorum, longe omnium iucundissimam. PV. Exagerari autem peccatum hic oportet, non extenuari Vere enim omnes natura peccatores sumus, maledictioni futuri obnoxij perpetuo, nisi per Christum hic & seruaremur, & iustitia donaremur. PV. Vnde autem tanta in nobis naturæ corruptio? Tantus ne fuit Adæ lapsus, ut subijci ex æquo omnes, regno peccati & mortis propterea debuerimus? PAED. Vere tantus fuit. Transgressus enim Adam diuinum mandatum, naturali protinus integritate spoliatus, ac regno peccati & mortis subiectus est. PV. Quomodo autem hæc naturæ corruptio deriuari in nos potuit? PAED. Prouerbio dicitur: Mali corui malum ouum. Adam donata priori illa integritate, spoliatus, procreare postea alios non potuit, atq; sui similes, hoc est, peccatores. PV. Propagatione igitur tales sumus? PAE. Maxime. Nam huc Davidis illud pertinet: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. PV. Qua ratione igitur tam fœde lapsus succursum est? PAE. In obedientiam statim sensus iræ & iudicij dei excepit. Qua in re nisi mirabundū, adeoq; quo se uerteret incertum, diuina bonitas sustentasset, dubiū nō est, quin ad desperationem adigena

PECCATORVM.

adigendus fuerit Adam. Addita igitur statim est magnifica de Christo olim uenturo promissio, quā cū in tantis cōsciētiae terroribus fide depræhēderet, protinus remissionem peccatorum cōsecutus est. PV. Mirū ni postea omnes patres per illiusmodi promissionem seruati sunt.

PAE. Recte. Intuentes enim fidei oculis, in uenturū illū Christum, cuius aduentum, repetitæ iterum atq; iterum huiusmodi promissiones, certissimum fecerant, non aliter per eundem seruati sunt, atq; nos, quibus certo quod uenerit & constat & persuasum est. PV. Puto tamen articulum hunc de remissione peccatorum, clarius tradi in Euangelio. PAED. Imo omnia quæ promissa patribus erant, exorto hoc Euangelij iubare, clariora esse cœperunt. Quid enim hoc doctrinae genus urget aliud ad poenitentiam & remissionem peccatorum? Oportebat Christum pati, inquit scriptura, & resurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorū, in omnes gentes etc. PV. Cur poenitentiam, cum remissione peccatorū coniungit? PAE. Propterea quod nisi sentientibus & cognoscentibus peccatū, adeoq; huius rei gratia ad Christū prope rātibus, remissio hæc obtingere nō potest. Poenitet enim, quisquis peccatum & agnoscit & detestatur, & mundari per Christum desiderat. PV. Iam ueluti reficias,

PECCATORVM.

quæ de legis usu aliquando mihi abs te audita sunt, nimis
rum quod lege peccatum ostendatur. Euangelio uero re-
mittatur. Sed num remissio hæc extra Ecclesiam con-
tingere cuiquã potest? PAE. Nequaquam. Habet enim
elauas ligandi & soluendi sola Ecclesia, iam alibi pec-
catorum remissionem quærere uelle, quid aliud est, atque
Ecclesiæ autoritatem, adcoq; Christum ipsum, a quo po-
testatem hanc habet, contemnere ac eleuare? Loquor au-
tem de sancta, Apostolica, & Catholica Ecclesia, quæ
& uerbum habet, & Sacramentis recte utitur, ne me
putes de impiorum congregatione hæc dicere. P V.
Quæ res potissimum, remissionem hanc adpræhendit?
audio enim a plerisq;, soli fidei, a plerisq; fidei & ope-
ribus simul, hoc ipsum adscribi. PAEDAG. Si quis scri-
pturam penitius introspiciat, nullus hic nostris uel ope-
ribus uel meritis locus relinquatur, sed Christi tantum
merito, quod fides adpræhendere debet, omnia accepta
referuntur. Sic enim Actorũ primo legitur: Christo om-
nes prophetae testimonium perhibent, quod remissionem
peccatorum accepturus sit, per nomen eius, quisquis cre-
diderit in eum. P V. O fructum passionis preciosissimũ,
Sed quo nam pacto tantus thesaurus distribuitur? PAE.
Per uerbũ & sacramenta, ueluti in superiori quoq; col-
loquio diximus. P V. Quot tu Sacramenta numeras?
PAED.

DE BAPTISMO.

PAED. Duo. Sed de ijs alias confabulabimur. Iam ea
quæ de remissione peccatorum audisti, uide sis diligenter
perpendas & repetas. PV. Fiet.

De Baptismo, Dialogus XVII.

Summa huius dialogi.

Quemadmodum Baptismus certum est pœnitentiæ
& remissionis peccatorum signum, ita negari nō potest,
quin Baptismo & regeneremur & in album filiorum
Dei recipiamur, id quod cæremonia quoq; huius sacra-
menti indicat. Immenso enim in aquam, mortificationem
ueteris Adam, extractio renascentiam significat.

PVER.

SI bene memini, præceptor humanissime, duo in su-
periori colloquio, Sacramenta numerasti. PAE. Res-
cte, Numerare enim (Augustinum secutus) Baptismum
& Coenam dominici hic soleo, ut quæ proprie ad pro-
missionem de remissione peccatorum, pertineant. PV.
Quid uocas sacramentum? PAE. Inuisibilis gratiæ, ui-
sibile signum. PV. Quid uocas Baptismum? PAE. Pau-
lus lauacrum uocat, regenerationis, & innouatiōis spi-
ritus sancti. PV. Hoc mihi regenerationis mysteriū,
latius quæso explica. PAED. Dixi nuper, propter Ade-
lapsum, totam illius posteritatem peccati regno subiectā
esse. Iam regno peccati subiectū esse, quid aliud est atq;

D 5

filium

DE BAPTISMO.

filiū Satanae & mortis esse? ut ne igitur in hoc Satanae regno uel maneamus uel pereamus, opus regeneratione est. PV. Ea uero quomodo peragitur. PAE. Per aquā & spiritū, uel Christo teste, cuius haec apud Ioannem uerba sunt: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. PV. Tanta ne est aquae uis & efficacia? PAE. Non, sed uerbi, quod adnexum aqua, habet. Verbo enim sanctificatur aqua qua ablueris, uerbo spiritus donatur, uerbo remissio peccatorum offertur. Atque huius rei gratia, Baptismus alicubi ab Augustino, lauacrum aquae in uerbo dicitur. PV. Ergo qui baptizantur, & remissionem peccatorum & spiritum sanctum nanciscuntur? PAED. Modis omnibus. Neq; enim aliter regeneratio fieri posset, quam per aquam & spiritum fieri antea diximus. PV. Quid si mali sint, per quos tantae res administrantur? Esine tum quoq; eadem Sacramentorum uis & efficacia? PAED. Quid ni? Baptismus & praecipuum & uerbum Christi habet, quibus uel ob dantis uel suscipientis malitiam nihil decedere potest. PV. Quantum audio, magna est Sacramentorum dignitas. PAED. Imo tanta est, ut sine certo salutis dispendio cōtemni non possit. PV. Donabantur ne etiam res tantae, in Ioannis Baptismo? PAED. Eadem utriusq; Baptismi ratio est,

DE BAPTISMO.

est, preterquam quod Ioannis Baptismus, uenturum
Christum testabatur, quem nunc certo exhibitum scia-
mus, utrunq; enim & sanctificabantur baptizati & in
numerum filiorum Dei recipiebantur. Ad hæc inter Io-
annis & Christi personam, magnum discrimen est, quod
obseruari oportet. P V E R. Nimirum omnia huc,
quæ dicis, tendunt, ni fallor, ut in Baptismo peccata con-
donari omnia ostendas, adeoq; spiritum conferri. Sed
unde post tanta in Baptizatis & renatis imbecillitas?
P A E D. Omnia peccata in Baptismo cōdonari, certum
est, non ut omnia postea nō sint, sed ut ne imputentur.
Interim reliqua est in carne nostra concupiscentia, cum
qua, quoad uiuimus luctari nos oportet. Porro si cre-
dimus omnia nobis peccata in baptismo condonata esse,
iam regnare peccatum in nobis non potest, etiā si subin-
de per imbecillitatem impingamus alicubi, quemadmo-
dū Paulus inquit: Nihil nūc est damnationis, ijs qui sunt
in Christo Iesu. P V. Quid per Baptismi ceremoniā sig-
nificatur? P A E. Immersio in aquā, mortificationē ueteris
Adam, extractio, renascētiam significat. Protinus enim
homo a Baptismo peccato mori & iustitiæ uiuere in-
cipit, memor ibi quid uouerit, adeoq; nomē cui dederit.
P V. Miror a re tam salutari totq; nominibus cōmenda-
bili, usque adeo abhorreere Anabaptistarum animos.

Pedago:

DE BAPTISMO.

PAED. Abhorrent illi quidem, sed maximo salutis suæ incommodo. Tu uero persuasus esto, toto coelo errare illos, adeoq; baptismum non tam ad adultos quam paruulos etiam pertinere. Neq; enim uerisimile est, generali hoc præcepto: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, paruulos cōprehensos non esse, quum in ueteri lege ad circumcisionem, quam certo baptismus excepit, admissi sint. PV. Ego phanaticorum istorum hominum deliramenta, tantum abest ut morer, ut etiam propemodum audire dedigner. PAED. Interim eorum quæ de baptismo diximus memor esto. Quanto enim a Siculis istorum gerris alienior es, tanto te sanæ doctrinæ decet ad dictorem esse. PVER. Nihil propicio Christo prætermittetur.

De cœna domini, Dialo- gus XVIII.

Summa huius dialogi.

Cœna dominica præceptū Christi, corpus & sanguinem Christi, & promissionem remissionis peccatorum habet. Quare qui recte tanto utuntur mysterio, ij & remissionem peccatorum consequuntur & in fide confirmantur & ad ferendam crucem alacriores redduntur. Habet autem tantam efficiaciam a uerbo cui innititur.

Puer

DE COENA DOMINI. PVER.

Ecce autem iterum tibi discipulum tuum præceptor charissime. PAE. Facis quod te docet, Neque enim omnia, quæ scire Christianum oportet, tractare hæcenus potuimus. PV. Scio, hæc de causa subinde reuertor, auditurus nimirum, quæ supersunt omnia. Quod si non fallor, ordo noster de Cœna ut dicas, poscere uideatur. PAED. Recte. PV. Quid igitur Cœnam domini uocas? PAED. Nihil aliud ac signum noui testamenti certissimum. PV. Quid est nouum testamentum? PAE. Remissionis peccatorum, & reconciliationis per Christum partem promissio. PV. Quem in usum signum huiusmodi institutum est? PAE. Ut uacillantes & imbecilles animos nostros in fide erigat, corroboret, alat, confirmetq;. Cum enim Christus corpus suum ac sanguinem impertit manducantibus, testatur passionis suæ beneficium ad omnes electos pertinere, cuius ita demum participes futuri sint, si & credant & manducant. Quæquam cur non cœnæ uerba, è quibus omnia hæc clarius conspici possunt, recitamus? Dominus Iesus in ea nocte qua traditus est, accepit panem, & postquam gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis, dicens: Accipite, comedite, HOC EST CORPUS MEVM, quod pro uobis datur. Hoc facite in mei commemorationem, &c. PV.

Hiscæ

DE COENA DOMINI.

Hiscæ uerbis coena instituta est? PAED. Est. Ac quidem principio hic obseruabis, quod ad sacrosanctum hoc cõuiuium Christi etiam præcepto uocemur, deinde quod nõ inane & inefficax quoddam signum, sed uerum corpus & sanguinem manducantibus exhibeat. Postremo q̄ comestio hæc, si fides accedat, remissionem peccatorũ coniunctam habeat. PV. Ego uero de Christi hoc præcepto nullus dubito, imò pro Christiano nunquam habiturus essem, si quis præceptum hic non esse, negare in animũ inducere uellet. De signo quid aliud dicam, ac Christus? Is, panem coenæ, corpus, calicem, sanguinem suum uocat, cui fidem habeo. Iam q̄ peccata, fide iuxta ac ore manducantibus condonentur, tam arbitrator esse manifestum, ut negari non possit. Puto hanc tamen signorum cum dignitatem, tum efficaciam, tum uim e solo uerbo pendere. PAED. Maxime. Absq̄ uerbo enim signa ne tantillum quidem prodesse possent. PV. Quos autem ad sacrosanctam hanc coenam potissimum admitti decet? Quoslibet ne an probe in Christianarum rerum cognitione instructos tantum? PAED. Certe absque delectu quoslibet admittere, margaritas porcis obijcere esset. Probet, inquit Paulus, seipsum homo, & sic de pane illõ edat, & de calice bibat. PV. Qua ratione probatio hæc fieri solet? PAED. Si te sentias

DE CARNIS RESVR.

sentias famelicum, & alienæ opis iudignū esse, hoc est, Si te sentias peccatorē esse, adeoq; sarcina in ac peccatorū, nisi per Christū, leuari non posse. Qui sic adfecti sunt, sicq; credunt, ij demum digne untuntur tanto mysterio. PV. Vnde sciri potest, eos qui accedunt, sic esse adfectos? Accessuri prius examinantur. Ad hæc, peccatum confitentibus absolutio Euangelica adnunciatur, quibus etiam post, mensam hanc adeundi potestas fit. PV. Erga facinorosos autem & manifestis criminibus obnoxios, quales hic esse debent parochi? PAE. Ii tantisper arændi hinc sunt, dum erratum cognoscentes in uiam redeant. Quantum audio, maius quiddā est Christianū esse, quā uulgus existimat. PAED. Tu da operā igitur, ut uerē Christianus fias.

De carnis resurrectione & uita æterna, Dialogus XIX.

Summa huius dialogi.

Quemadmodum per uerbi potentiam creare hominem Deus, cum nondum esset, ex nihilo potuit: ita in puluerem quoque redactum, eadem potentia ad æternam uitam possidendam suscitare potest, & uult etiam. Est autem consolatio Christiano homini ingens, quod post tantas huius mundi præssuras, aliam tandem & omnibus ærumnijs carentem uitam, perpetuo habiturus sit.

PVer.

DE CARNIS RESVR.

PVER.

Salue præceptor. PAED. Et tu saluus sis. Sed quid
gestis? Cur sic frontem exporrigis. PV. Lætū me fa-
cit, ille tam exactè perpensus, de remissione peccatorum
articulus. PAED. Interim uide, ut quod tantopere ar-
ridet, fide etiam adprehendas. PV. Spero Christum
hac mihi in re adfuturum, laterem alioqui, quod dici-
tur, in rebus tantis lauanti. PAED. Eo hætenus gra-
dum in pietatis negocio fecisti, ut etiam res ipsa clami-
tet, illum ipsum adesse tibi. Quod si pari diligentia in
cæteris quoque fidei articulis perdiscendis utare, non du-
bito quin olim in iudicio e mortis somno expergefactus,
uitam æternam habiturus sis. PV. Expergefieri ergo e
mortis somno, ad æternam uitæ beatitudinem, omnes
aliquando debemus? PAED. Nihil certius. PV. Neq;
ego hac de re dubito, etiamsi interim metus sit, ne mul-
ti sint, qui securitate quadam Epicuræa ebrij illud ex
Virgilio iactare serio audeant:

O pater an ne aliquas ad coelū hinc ire putandū est.
Sublimes animas? iterumq; ad tarda reuerti
Corpora? quæ lucis miseris tam dira cupido.

PAED. Atqui hoc Epicuræorum genus e Christianorū
cætu profligari debebat. Quid enim persuasione hac
falsissima ad seducendam iuuentutem nocentius? PVER.

Puto

DE CARNIS RESVR.

Puto securitatem hanc ex ipsius rei difficultate nasci.
Vere enim in oculis rationis difficile est carnis huius,
si semel mortua ac computrescens sit, resurrectionem crea-
dere. PAED. Ergo hic fide opus est, quæ auersis a ra-
tione oculis in Deum omnipotentem intueatur. Unde
enim is hominem, quum non esset, creauit? PV. Ex ni-
hilo. PAE. Recte. Qui ex nihilo igitur nondum existen-
tem creare potuit, an non idem in puluerem redactum
resuscitare ac reuocare posse, credendus est? PV. Deo po-
sibilia sunt omnia. PAED. Atque tanto magis miran-
dum est inueniri, qui Epicuræam istam & Lucianicam de
resurrectione opinionem amplecti audeant. PV. Puto
semper fuisse, qui rem omnium certissimam in dubium uo-
care ausi sint. PAE. Fateor. Sed tu uide sis Saduceos
istos caueas. Habes enim solidas scripturæ, cum in ue-
teriturno in nouo testamento sententias, unde probari re-
surrectio carnis nostræ potest irrefragabiliter. PV. Re-
cita obsecro, unam atq; item alteram. PAE. Multi, in-
quit, Dani. cap. 12. de ijs qui dormiunt in terræ pulue-
re, euigilabunt, alij in uitam æternam, alij in obprobri-
um sempiternum. An non locus hic de resurrectione loqui-
tur clarissime. PV. Non nego. Expecto autem unum ali-
quem ex noui testamenti literis, PAE. Vnum aliquem? At-
qui uel sexcenti hinc, si cui ocius esset, citari possent. Ci-
tabimus

E

tabimus

ET VITA AETERNA.

habimus tamen unū, sed talem, cui uel soli quis tuto in-
niti queat. In Euangelio Ioannis sic inquit Christus :
Hæc est uoluntas eius, qui misit me, ut omnis qui uidet
filium & credit in eum, habeat uitam æternam, & ego
suscitabo eum in nouissimo die. Hic de carnis resurrectio-
ne ac uita æterna adeo manifeste loquitur Christus, ut
dubitationi hac in re locum planè reliquerit nullum.

PV. Quales autem resurgemus? PAED. Hæc eadem
caro, quam & uides & palpas, resurget, sed innouata,
glorificata, immutata & transfigurata, quo uidelicet
conformis fiat glorioso corpori Christi, quemadmodum
Apostolus inquit ad Philippenses. 3. PV. O felices quibus
sic resurgere dabitur. PAE. Vere felices, nisi forte
felicitas non est, ab omnibus malis, quibus temporaria
hæc uita obnoxia est, liberari, adeoq; immortalitate ac
perpetua felicitate donari. Quod si uerum fateri uolu-
mus, Nihil est usquã in toto terrarum orbe, quod in om-
nibus uitæ periculis æque cõsolari nos possit, atq; hæc
de corporū nostrorū resurrectiõe, deq; uita æterna pro-
missio. PV. Interim impijs puto, ut mortis, ita harum
quoq; rerum mentionē formidabilem esse. PAED. Quid
enim cū resurrecturi sint & ipsi cæterū ad æternos cruci-
atus. PV. Quin operam igitur damus, ut ne in isto-
rum numero, adueniens olim Christus, nos conspiciat?
PAED.

DE ORATIO. DOMINI.

PAE. Vcl hic diligentes simus, uel aternos cruciatuſ expectemus oportet.

De Oratione & Dominicæ precatiōnis exordio, Dialogus XX.

Summa huius dialogi.

Vt in fide ad finem uſq; perduremus, oratio per Christum impetrat, quæ ut in præceptum & promissionem eiusdem Christi semper deſigere oculos debet; ita ante omnia memor ſit, patrem eſſe, eoq; ad exaudiendum facilem, quem in neceſſitatibus noſtris inuocare iuſſi ſumus. Huc enim pertinet, quod in exordio Dominicæ præcatiōnis pater dicitur.

PVER.

FIdei ſymbolum, unde quid credere debeamus perdiscitur, puto nunc præceptor abſoluiffe te. **P**AE. Multa hiſce de rebus dici adhuc poterant, quæ breuitatis ſtudio & conſulto omiſimus, uidelicet: ut ne theologiffare incipientem loquacitate adobrueremus, uel de proximis enim articulis, reſurrectione uidelicet carnis & uita æterna, quantus Deum immortalẽ, dicendi campus ſuperẽſt? Sed breuitatem quum ſemel profeſſi fuiſſemus, recedere ab ea ne latum quidem unguem debebamus. Interim tamen moneo, ut hac de re Paulum ſubinde legas, in priore ad Corinthios,

E 2

capite

DE ORATIONE.

capite decimoquinto. Dicit enim non potest, quam fideliter hoc ibi argumentum tractetur. PV. Fiet. PAE. Ante omnia uero cauebis, ut ne fidei, quā haecenus tibi tradidimus, sinceritatem ullo pacto uitiari patiaris. Ea enim ut res magna est, ita hostes, qui extinctam in cordibus nostris cupiāt, habet acerrimos? PV. Caueri hoc qua ratione potest? PAE. Si semper orationi intentus, dicas cū Apostolis, domine adauge nobis fidem. PV. Quid est oratio. PAE. Est seria nominis Dei inuocatio, quam postea comitari gratiarū actio solet. PV. Si recte memini, dixisti hac etiam de re, quam secundum primae tabulae praeceptum explicares. PAE. Nihil falleris. Quid tamen in seria oratione spectandum sit potissimum, dictum ibi non est. PV. Seria igitur oratio quid potissimum requirit? PAE. Principio ut in praeceptum Dei & Christi, quo orare iubemur, defigamus oculos. Hac enim ratione fit, ut nostra neq; incredulitate neq; indignitate (quae res potissimum orationē remorari solent) ab inuocando deterreamur. PV. Praeceptum igitur oratio habet, quod alijs decalogi praeceptis aequari possit? PAE. Habet. Praeceptum enim est, quod per Dauidem dicit: Inuoca me in die tribulationis. Praeceptum item est, quod Christus dicit: Petite & accipietis. Item: Oportet semper orare, & nunquā deficere. EV. Nimirum hoc tibi uis,

Oratio

*Oratio
est qui
reptum*

DOMINICA.

uis, Deum, si exauditurus non esset, præcepto nos inui-
taturum etiam huc non fuisse. PAE. Tenes. Huc nūc
accedit promissio, in quam nihilo minore cura, atq; in
præceptum, intuendū est. PV. Forsan paulo ante cita-
tam intelligis, nimirum istam: Petite & accipietis. PAE.
Imo quotquot usquam in sacris literis extant. Nam om-
nes ex æquo ad inuocandū inflāmare nos possunt. PV.
Mirum ni diligenter huius rei gratia & obseruandæ
& ediscendæ sunt. PAB. Ediscendæ sunt fateor. Sed fi-
dem ante omnia huc accedere oportet, quæ promissiones
huiusmodi mordicus arripiat, ijsq; ipsis contra omnem
de bona dei erga nos uoluntate dubitationem sese tuea-
tur. Credere enim inuocantem oportet, quod certo exau-
diendus sit, etiamsi mora quæpiam intercedat. PV. Fi-
dem orantis mirificæ promissionibus confirmari credo.
PAE. Huc iam nunc adde, illud in precatione dominica
exordium, quo de deo non aliter atq; de benignissimo pa-
tre sentire iubemur. PV. Habet, fateor, magnam gra-
tiā patris uocabulum, presertim si quis probe expendat,
quantæ maiestatis dei sit uocabulū. PAE. Obserua igitur
causam, cur patrem in oratione uocare, a Christo
iussus sis Pater est, quia erga credentes, candidissime &
sincerissime adfectus est, Noster est, ne quis imagine-
tur, nullam sui si credat, rationem habendam esse. In

E 3 coelis

promissio

fides

*pater est
noster est*

DE ORATIONE

In noct caelis est, ut uideas omnipotentem esse, quiq; constitutus adhuc in terra filijs opitulari, propter Christum & possit & uelit. PV. Quem huiusmodi cussae ad inuocandum non inuitant, eum quae res inuitare possit non uideo. Sed quibus potissimum uerbis, uti in oratione debemus? Audiui enim M. Adamum Fuldensem nuper concionantem hac de re, damnantemq; hic praesertim battologiam. PAE. Virum mihi doctissimum, & optimum narras. Cur autem battologiam non damnaret, antea a Christo quoq; damnatam? Sed consuluit hic imbecillitati & ignorantiae nostrae Christus in Euangelio, formam nobis praescribens, qua uti in orationibus absq; periculo possimus. PV. Eam formam rogo ut mihi, quae admodum caetera haecenus, explanes. PAE. Hac de re cras agemus.

De prima Dominicae precatationis petitione, Dialogus XXI.

Summa huius dialogi.

Prima dominicae precatationis petitio ostendit, nomen Dei tum apud nos sanctificari, cum pater in Christo agnoscitur, glorificatur, colitur, inuocatur, laudatur, pro collatis in nos beneficijs gratiae eidem aguntur. Deniq; cum non operum sed fidei iustitia praedicatur, creditur, uiuitur, quemadmodum rursus nomen Dei polluitur,
cum

DE I. PETITIONE.

cum nihil horum præstatur. PVER.

ITá ne ais præceptor suauissime, quicquid a deo uel spiritualium uel corporaliū bonorū peti possit, id totum in oratione dominica comprehensum esse? PAE. Aio. Habet enim duas classes. Prior ut petitiones tres continet, ita ea fere quæ ad spiritum pertinent, completitur, nimirum sanctificationem nominis Dei, aduentū regni dei & diuinæ in nobis uoluntatis completionem. Altera petitiones quatuor habet, sed in quibus ea fere quæ corporalia sunt petuntur. PV. Quin igitur de singulis petitionibus ordine differis? PAE. Id facturus erā, etiā si nullus monuisses. Ac quidē principio hic obseruabis, nomē dei per se modis omnibus, uenerandū, suspiciendū, ac sacrosanctū esse. Interim tamen apud plerosq; usq; adeo polluitur, cōtemnitur, exhibiturq; ut nō immerito pro sanctificatiōe tanti nominis orare Ecclesia iubeatur. PV. Istuc apud quos & quo pacto fiat audire cupio. PAE. Qui patrē in Christo & Christū in patre nō agnoscūt, qui gloriā dei & Euāgelij remorantur, qui iustificationē operibus nō fide metiuntur, qui in causa sunt, quo minus pater ille coelestis uere & agnoscat, & inuocetur & colatur inter homines, ij demum sunt, qui sanctissimū hoc nomē prophanant & prostituunt. PV. Spero haud ita multos reperiri, qui culpari hic possint.

E 4

Quis

DE PRIMA PETICIO.

Quis enim gloriam nominis dei remorari in animum inducat? PAED. Imo bona mortalium pars hic impingit, Quotusquisque enim est, iustitiam fidei qui uere agnoscat? recte deum qui inuocet? denique qui ad Euangelij prescriptum mores uitamque componat? PV. Interim tamen magna multitudo est eorum, Christianum nomen qui id estant. PAED. Quemadmodum non omnes qui citharam habent citharæi sunt, ita non statim pro Christiano habendus est, qui Christianismum crepat & Euangelium. Constat enim hæc professio, non hypocrisi, non inani uerborum strepitu, sed agnitione Christi, fide, spe & charitate, quas res uidere semper fuit apud paucissimos. PV. Opus igitur hic est, quantum audio, assiduis precibus, ut uidelicet Christiani non tantum dicamur, sed reuera etiam simus. PAE. Rem acutangis. Porro nisi hæc in tanta hominum malitia adhibeatur, non solum ut apud nos nomen diuinæ maiestatis non sanctificetur, uerum etiam ut male, propter nos apud gentes audiat, futurum est, PV. Hoc igitur uis in summa orare nos, ut ubique Deus in Christo agnoscat, glorificetur, colatur, inuocetur, laudetur, denique ut pro omnibus in nos collatis beneficijs grati simus, uita etiam interim testificantes, quia non abs re Christo nomen in baptismo dederimus, PAED, Tenes, PV. Utque nihil professione hæc
apud

DE SECVN. PETICIO.

apud Christianos indignum usquam comittatur? PAE.
Hoc uolo, imo non ego, sed is, a quo interpellare pro san-
ctificatione nominis huius, iussi sumus.

De secunda dominicæ præcationis petitione, Dialogus XXII.

Summa huius dialogi.

Ex secunda hac dominicæ præcationis petitione li-
quet, atrox esse inter Christum & sathanam dissidium.
Hic enim ad perdendum, ille ad seruandum uenit. Quas-
re cum oramus ut Christi regnum adueniat, hoc ora-
mus, ut in hac uita exulantibus filiis spiritum imperti-
at, qui per uiam in fide nos & confirmet & spirituale
illud regnum, cuius post mortem plene heredes erimus,
in nobis hic inchoet.

PVER.

Vtinam eo in statu res meæ sitæ essent, ut istam tu-
am præceptor diligentiam, digna mercede ac præ-
cio pensare possem. Testarer profecto non uerbis, sed re
ipsa, gratum discipuli animum. PAED. Atqui ego ut
in formandis discipulorum animis, nullo unquam labo-
ri parsurus sum, ita semper cum Terentio cum esse quæ-
stum in animum induxi maximum, quam maximè ser-
uire discipulorum commodis. Et nescio profecto an præ-
ceptoris nomen mereatur, in formanda iuuentute, qui

E 5 scopum

DE SECVNDA

scopum alium præfixum habet. PV. Interim tamen par
est, ut tantos labores digna etiã merces excipiat. PAE.
De ijs alias. Accingamur iam ad eorum potius, quæ in
pietatis negotio supersunt, explanationẽ. Et scin qua de
re heri uerba fecerimus? PV. Maximẽ, nimirum de sancti-
ficatione nominis Dei. PAE. Sequitur ergo iam nunc
altera primæ classis petitio, quæ sic habet: Adueniat re-
gnum tuũ. PV. Mirum ni Dei a satanæ regno longe la-
teq; disiungit hæc oratio. PAE. Imo quam longissime.
Quæ conuentio enim, inquit Paulus, Christi cũ Belial?
In Satanæ regno peccatum, mors, & infernus dominã-
tur: In regno autẽ Dei iustitia, pax, & gaudium in spi-
ritu sancto conspiciuntur. PV. Quid igitur est in hoc re-
gno regem esse? PAE. Peccatum, mortem, infernum, ac
satanam uincere, id quod solus Christus præstitit. PV.
Puto tamen nos quoque huius uictoriæ participes fore,
si credamus. PAE. Quid certius? Christus quicquid hu-
ius fecit, nostri causa fecit, qui subiecti antea satanæ re-
gno eramus. Quod si beneficij huius magnitudinẽ fide
adprehẽderimus, non solum tante uictoriæ participes,
uerũ etiã regni huius cõsortes futuri sumus, usque adeo
nihil, quod quidẽ ad augendã electorũ dignitatem perti-
net, a Christo omissum est. Principio satanæ imperio
propter peccatũ subiectos, proprij sanguinis effusione in
libertate

PETITIONE.

libertatē aſſeruit. Aſſertos in libertatē ſempiterna iuſtitia donauit. Libertate donatis regni & ſacerdotij etiam ius obtulit, ita in hoc ſuum regnū nos inferens, ut nulla unquam creatura nobis, ſi in fide perſiſtamus, nocitura ſit.

PV. Spirituale mihi regnū deſcribis, cui utinam ita inferar, ut nunquā diuelli queam. PAE. Maxime ſpirituale. Quēadmodū enim in hac uita ſpiritu & fide inchoatur ita poſt hanc uitam durat perpetuo. Quare cū oras: Adueniat regnū tuum, memineris non ſolū hoc orare te, ut accelerato mūdi fine Deus, ipſe ſolus imperij habenas in cœlo cum electis moderetur, uerumetiam ut in hac uita exulantibus filijs ſuis ſpiritum impertiat, a quo in fide per uerbum & cōfirmentur, & a praua doctrina tuti ſiant. Hęc enim maxime ratione ſpirituale hoc regnum in nobis inchoatur, cuius poſtea poſt iudicium ad plenū heredes futuri ſumus. PV. Si ſic res habet, perpetuo uociferabor ad Deum: Adueniat regnum tuum.

PAED. Vociferare autem in fide. Ea enim ſi clamores cordis tui comitetur, dubium non eſt, quin certo etiam exaudiendus ſis.

De tertiā Dominicæ precatio-
nis petitione, Dialogus
XXIII.
Summa huius dialogi.

Tertio

DE SECUNDA

Tertia precationis huius petitio hoc sibi uult, ut quemadmodum in coelitibus idem sit obediendi animus, eadē alacritas, eadem promptitudo: ita nos quoque alacriter uerbo adhærescamus, iuxta Euangelij doctrinam uitam instituamus, carnis uoluntatem mortificemus, nihil designantes, quod non cœlesti isti patri gratum semper futurum sit.

PVER.

ITa ne præceptor in proximo colloquio dictum abs te est in regno Christi esse, quotquot & spiritum & remissionem peccatorum & iustitiam per fidem, qua uerbum adprehenditur, nacti sint? PAED. Imo id genus homines, non solū regni & sacerdotij Christi in hac uita participes esse dixi, Verumetiam æternum illud in futuro seculo regnum cum illo habituros. PV. si ergo tantas commoditates habent quotquot ē satanæ potestate in hoc regnum transferuntur, iam merito sine intermissione oramus, regnum hoc ut adueniat. PAE. Vere merito. Quid enim cōmodius obtingere homini potest, atq; sub eo rege militare, qui & gubernare per uerbū ac spiritum perpetuo nos, & aduersus omnes satanæ ac mundi insultus tueri queat? Atq; huic orationi recte nunc tertia illa petitio, qua oramus, ut uolūtas illius fiat, subiungitur. PV. Nisi fallor, spirituales res & hæc comple

PETITIONE.

complectitur, adq; primam huius precationis classem referenda est. PAE. Nihil falsus es. PV. Quo pacto igitur id quod uoluntas illa patris nostri exigit prestatur? PAE. Si bonus ille Euangelij odor spargatur quā latissime, si iuxta Euangelicā doctrina omnes homines uitam instituant, si deniq; unum hunc scopum praefixum habeant. Vt mortificata carnis uoluntate ea tantū designent, quae coelesti isti patri grata esse cognouerint. Neque enim aliud eundem uelle Paulus quoque testatur, ubi inquit: Hæc est uoluntas Dei sanctificatio uestra. PV. At qui hisce in rebus haud ita morigera caro esse solet, nisi forte uerū nō est, quod te sepe memini dicere: Cor hominis prauum esse ab adolescentia. PAE. Sin suapte uoluntate ad obediendū diuinæ uoluntati homo raperetur, superuacanea esset hæc oratio. Quia uero natura ad malitiam ac inobediētiam pronus est, idcirco ut ubique diuine uoluntati obtemperetur, orare iussus sumus. Vbi enim hæc uoluntas per uerbū cognoscitur, perq; obediētiam prestatur, ibi tum nulla calamitas tanta accidit, nulla aduersitas urget, nulla crux intētatur, quam non adsuescamus ferre patientissime, semper cum Paulo dicentes: Magnificabitur Christus in corpore meo, siue per mortem siue per uitam. Nam mihi uita Christus est, & mori lucrum. PV. Cur additur, quem admodū

DE III. PETITIONE.

Admodum in caelo sic etiam in terra? PAED. In caelitis
bus idem est obediendi animus, eadem uoluntas, eadē
alacritas, ita ut de iisdem propheta etiam David dixe-
rit: Facientes uerbū illius, ad audiendā uocem sermonū
eius. Cū igitur agnatam hypocrisin fere habeat caro, nō
abs re orare iubemur, ut quēamdum in caelo, sic etiam
in terra domini uoluntas fiat. Quis enim obedientiam
eorū probet, qui quod faciunt, non sponte, nō ex animo,
non ex sinceritate, sed metu poenae & seruiliter faciunt?
Qualis ille fuit in Euāgelio filius, qui a patre in uincā
ire iussus, iturū quidem se respondit: sed tamē id quod
dixerat, nō praestitit. PV. Quantū igitur audio, obtem-
perandū est diuinae in omnibus uoluntati, sed absq; sus-
co, sincēre & candidē. PAE. Tenes. Quod si etiā tantū
hic, praepeditus humana imbecillitate, praestare quantū
cupis nequeas, tamen uotum hoc animi tui gratum Deo
est, uel Ethnico teste.

Vt desint uires, tamen est laudanda uoluntas,
Hac ego contentos auguror esse deos.

Haec facit ut ueniat pauper quoq; gratus ad aram
Et placeat caeso non minus agna boue.

De quarta Dominicae precationis
petitione, Dialogus XXIII.
Summa huius dialogi.

Quarta

DE III. PETITIONE.

Quarta preceationis huius petitio hoc sibi uult, ut qui in spiritualibus rebus, omnia nobis necessaria ad fatim suppeditat, idem in corporalibus quoque rebus ad comoditatem uitae pertinenti filijs suis largiatur. Pertinent autem ad comoditatē uitae corporis alimonia, prospera ualetudo, pax, magistratus uigilans, successus in rebus agendis, commoda uxor, & pia proles.

PVER.

Sequens in dominica preceatione petitio qua pro quotidiano pane Deus interpellatur, ad primam preceptor classem pertinet, an ad alteram? PAE. Ad primam pertineret, si res spirituales complecteretur. Quia uero corporalia sunt, hic quae petuntur, referenda ad alteram est. PV. Ecquid panis nomine comprehenditur? PAED. Panis nomine audio apud Haebreos, & uictum & omnia uitae commoda intelligi, quod ipsum ut credam facile inducor, praesertim quum Euangelistas quoque hoc uocabulo in eam sententiam uideam uti. PV. At qui ad uitae comoditatem, quid potissimum pertinet? PAE. Parabilis principio uictus. Nisi enim habeas, unde & te alas & familiam, iam nihil est, quod de uitae comoditate glorieris. PV. Plus igitur hac in re orationi atque manuarum operibus tribuis? PAE. Quoadmodum aues ad uolandum ita ad faciendum opus, hominem quoque natum esse scio. Neque

DE III. PETITIONE.

Neq; enim frustra dictum est: Sex diebus operaberis. Interim tamen ad laborem hunc, domini quoq; benedictionem accedere oportet, propterea quod citra hanc frustra laboratur, uel Dauide teste. Iam benedictionem hanc, an non oratio ex solida fide diuinans impetrat?

PV. Nō nego. PAE. Huc iam nunc adde, prosperam corporis ualitudinem, pacem, defensionem, successum in rebus gerendis, piam prolem, & commodam uxore. PV. Facile credo ad commoditatem uitæ, prospera ualitudine opus esse. PAE. Disce igitur, quod oratione hæc & impetretur potissimū & conseruetur, id quod ethnicus etiam poeta confiteri coactus est, dicit enim:

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.

An non autem & pace opus est & defensione? Aut citra hanc constare politicæ rationes, leges, & bonæ disciplinae possunt? PV. Non arbitror. Neq; enim ullum bellū tam potest esse uel iustum uel pium, quod nō propter neglectū talium rerū, merito κακῶν δάλασα dici possit PAE. Idem sentiendum puto, decessu in rebus gerendis. Nisi enim & hic propitium Deum sentiamus, quid queso tandem carnali illa prudentia, quæ ferè caro intumescit, efficiemus. Testatur scriptura Iosephum in aula Ægyptiaca prospere ac fœliciter egisse omnia, sed interim hunc successum Deo optimo Maximo

ximo

DE III. PETITIONE.

ximo, qui opera illius solus direxerit, acceptum refert.
PV. Vera sunt hæc. PAED. Quid dicam de commoda uxore & pijs liberis? Vt enim omnia corporis commoda maxime adsint certe si quid hic desiderabitur, iam usque adeo commode non uiues, ut mortem etiam interdum uita potio- rem habiturus sis, dicitur prouerbio: Ignem, mare, & mulierem, tria mala pessima esse. Id si de morosa, rixosa & impia intelligas, fortassis aliquousq; uerum est. Sin uero de commoda interpreteris, iam nihil absurdius dici potest. An non enim creatura Dei bona est? Et Ecclesiastici. 26. dicitur: Gratia super gratiam, mulier sancta & pudica. Quare & hic oratione opus est, ijs qui non nubere, sed ducere uxores uolunt. Vt nimirum tales nanciscantur, quæ & commode & dicto audientes sint. Neq; enim dubium est, quin tales parentes, si & disciplina accedat & oratio non cesset, pios liberos uisuri sint? PV. Quantum audio, nisi inuocato numine, nihil unquam uel incipiendum uel faciendum est. PAE. Sapis, modo eorum quæ audis, semper memor, nunquam non Deum pro auxilio & adiutorio inuocæs.

De quinta Dominicæ precationis petitione. Dialogus, XXV.

Summa huius dialogi.

B

Quinta

DE QUINTA

Quinta huius preceationis petitio ostendit, perpe-
suo Christianos, per carnis imbecillitatem delinquere,
eoq; peccatorum huiusmodi gratia, Deum perpetuo per
Christum interpellare oportere. Signum autē hic ha-
bes, unde certior reddi possis, peccata tibi condonata esse
omnia: nimirum si sentias te quoq; ex animo remittere
posse, ijs a quibus lesus sis, uel iniuria adfectus.

PVER.

DE quotidiano pane, heri preceptor uerba feci-
mus, qua de re quum tuo more breuiter quidem,
sed tamen dilucide differeres, factum est, ut omnem ex
animo meo torporem profligaris, adq; orandum me red-
dideris uigilantissimum. PAE. Xerxes, teste Cicerone,
præmium proposuit, qui nouam inuenisset uoluptatem.
Ego uero ijs propositum a magistratu præmium esse cu-
perem, qui in pædagogijs cæteros uincerent discendo, ac
fideliter cōtinendo superarent. Sic enim fieret, ut uincen-
di cupiditate accēsi iuuenes, ad honesti studiū omnes ex
æquo raperentur, id quod dico, ut mihi docilitatem istā
tuā uideas uehementer probari. PV. Atqui me non iam
præmium huc, sed carū rerum, quæ abs te dicuntur uti-
litas rapit. Quare etiam te, uti ea quæ de debitis nos-
tris remittendis sequuntur, explicare digneris rogo.

PAED. Oratio hæc qua nostra nobis debita remitti,
perinde

PETITIONE.

perinde atq; nos debitoribus nostris remittamus, petimus, principio egregiam Ecclesie confessionem habet, deinde consolationem, postremo signum quoddam ueluti sacramentale. P V. Hæc mihi latius explanes oportet. PAED. Fiet, ac quidem principio obseruabis remissionem peccatorum Ecclesie, hoc est, pijs ac electis omnibus, propter fidem in Christum certo contigisse, Neq; enim fallit nos, cuius hæc uox est: Qui credit in me, non pudebit, sed habebit uitam æternam.

Quia uero reliqua est in electis concupiscentia, quæ subinde facit iisdem negotium, ita ut interdum per imbecillitatem lapsi ea designent, quæ fieri non oportuerat, recte peccatum hoc suum confitentur. Sic enim & Paulus, habitare in carne sua peccatum fatetur, quod in causa sit, quo minus quod probet agat. PVER. Omnes igitur qui hæc peccati reliquias sentiunt, pro remissione huius imbecillitatis, interpellare Deum oportet? PAE. Omnes peccatis huiusmodi obnoxij sumus: Omnes igitur pro remissione oremus oportet. Hinc Ioannes inquit: si, inquit, dicimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. PVER. Vnde autem hic petenda est consolatio? PAED. A Christo ipso, ut pro remissione horum delictorum Patrem subinde interellemus, iussi sumus.

F 2

Dubium

DE QVINTA PETI.

Dubium igitur non est, cum idem & mediator & pater noster sit, quin certo exaudiendi simus. PV. Credo. Sed cur conditionem addit, non prius nostra nobis debita remitti debere, quam nos debitoribus nostris remittamus? An non remissio peccatorum, per fidem in Christum contingit? Cur igitur condonatio nostra hic, perinde atq; efficiens causa harum rerum exigitur? PAED. Condonatio quidem nostra hic exigitur, fateor, ceterum non in hoc, ut remissionem nostrorum peccatorum pendere hinc existimemus, sed ut hoc ueluti signo admoneamur, quod ad eundem modum nobis quoq; Deus ignoscere certo uelit. Quod si haec nondum satis clara tibi uidebuntur accersere huc Euangelicam illam de remissione debiti parabolam potes, cuius ordo, sententiae huius certissima interpretatio est. Principio enim debitori ex mera gratia debitum remittitur: Deinde quod & ipse conseruo suo debitum remittere ad eum modum debuerit ostenditur. An non hic condonationem nostram peccatorum remissio praecedit? PVER. Utinam quae dicis tam bene prestare posses, quam nihil scrupuli hic nunc sentio. PAEDA. Memineris igitur in hoc te orare iussum esse, ut quod uiribus tuis non potes, cooperante & adiuuante Deo possis.

De sexto

DE SEXTA

De sexta dominicæ precatationis pe-
titione, Dialogus XXVI.

Summa huius dialogi.

Quum permittente Deo omnia hominibus aduer-
sa eueniant, pijs ad probationem, impijs ad interitum,
orandus per Christum Deus est, ut ne in id genus ad-
uersitatibus & afflictionibus nos destituat, sed per spi-
ritus consolationem fortes & uictores faciat. Certum
enim est in tentatione, citra diuinum auxilium, subsiste-
re posse neminem.

PVER.

E Quidem gaudeo preceptor humanissime eo me
tua opera gradum fecisse, ut propemodum sum-
mariam mihi christianæ doctrinæ cognitionem arroga-
re audeam. Quod si propitius in posterum quoq; Chri-
stus adesse dignabitur, dabo operam ut & id quod su-
per est imbibam feliciter, & alijs quoq; quod didici nõ
ignauiter impertiam. PAED. Si quid tibi mea opera
profuit fili charissime, id mihi non potest non esse gra-
tissimum. In hoc enim scholis præficimur adeoq; publi-
cis rerum publicarum salarijs fouemur, ut animos ue-
stros & literis & pietate formemus. Cæterum caue ar-
roganter ob hæc, quam spiritu doctore nactus es cogni-
tionem, de te sentire incipias. Par enim est, ut despici-
bile

E 3

bile

PETITIONE.

Vile hoc apud mundi sapientes doctrinae genus perpetua
tuam modestiam coniunctam habeat. Facile alioqui in
sidijs diaboli irretitus, in eorū album adscribereris, quā
ore Christianismum confitentur, quem factis interim ne
gant. PVER. Atqui uiam hic mihi commostra tu, quā
ingressus insidias huiusmodi effugere queam. PAED.
insidias huiusmodi praecavebis, si semper dicas: Ne nos
inducas in tentationem. PV. Recte petitionis huius men
tionem facis, cuius exegefin ordo etiam noster postu
lat. Sed quid ego audio? Deus quemquam in tentationē
inducit? An non tentator noster diabolus est? PAED.
Tentat Deus, tentat & satanas, sed diuerso fine. Deus
tentat, ut erudiat, ut doceat, utq; in nostri nos cognitio
nem perducatur. Sic Abraham, sic Isaac, sic Iacob, sic
Iob ac reliqui sancti tentati sunt. Tentat & Satan, sed
in hoc, ut perdat, ut noceat, ut damnum det, non tam
corpori quam animae, PVER. Quibus potissimum
machinis tentationum animi nostri muros quassare so
let? PAEDA. Hypocrisi, impietate, & perfidia. Quod
si ijs rebus ad uerbi odium adigere nos non potest, ad
alias artes cōfugit manifestā uidelicet uim, carceres, ex
ilia, mortes. Atque hic strennuē ab ipsa carne etiam no
stra ac mundo adiuuatur. An non enim omnes ex ea
quo, quatenus spiritu perfusi nō sumus hypocritice sana
tatis

DE SEXTA PETI.

Stitatis admiratores sumus? An non suauiter in mūdo ui-
uere, adeoque placere omnibus, quam in uerbi gratiam
perpeti aliquid malumus? PVER. Vera sunt hæc. PAE
DAGO. Cum igitur ita adfecti simus, ut nisi a spiritu
iuuemur, facile id genus tentationibus succumbamus, co-
gere ipsa nos necessitas debet, ut Deum patrem pro ad-
utorio indefinenter interpellemus. Quid? Ne tum qui-
dem ociosi esse, uel in utramuis aurem, amoto moetu, ster-
tere debemus, cū & spiritu perfusi & donis spirituali-
bus donati sumus. Ibi enim uel in primis metus est, neu
efferrī, neu superbire, neu arroganter de nobis senti-
re, neu cristas erigere, neu collatis diuinitus donis ab-
uti incipiamus. PV. Quantū audio, ualde necessaria res
est oratio, cui etiā huius rei gratia tanto ardentius &
solicitiū incumbere nos cōuenit, quāto & utilior est, &
necessaria magis. PAED. Si necessaria non esset, haud
quaquam Christū arbitror fuisse dicturū ad Apostolos:
Orate ne intretis in tentationē. Item: Oportet semper ora-
re, & nunquā deficere. PV. Ego quoque sic in animum
induco meū, melius hoc tempore habituras esse res mor-
taliū, nisi hic cessatores essemus. Equidem Euangelij do-
ctrinā strennue iactamus, quū interim inter sexcētos uix
unus atque itē alter cōspiciatur, cuius mores, uita, facta
adeoque reliqua fidei exercitia ei doctrinæ respōdeant

DE SEPTIMA

PAED. Id quum uideas, danda opera tibi est, ut ne tu quoque culpari hic merearis. PVER. Fict.

De septima Dominicæ precationis petitione, Dialogus XXVII.

Summa huius dialogi.

Septima hæc precationis dominicæ petitio mali nomine satanam, peccatum, mortem, infernum, omnis generis ærumnas, misérias, & calamitates intelligit. Ab ijs enim omnibus liberari Christianum, alioqui periturum oportet. Liberatur autem hinc non suis uiribus, sua prudentia, suo consilio, sed eius auxilio, qui & rex est, & potens est, & gloriosus est, in secula seculorum, Amen.

PVER.

IN superiori præceptor colloquio, quibus potissimum Varietibus tentationum, satanas pulsare Christiani animum soleat: rursus, quibus rationibus obuiam eidem catur, ostensum abs te est. Quid iam nunc igitur restat, nisi ultimæ in hac oratione petitionis explanatio? PAE. Eam recita. PV. Libera nos a malo. PAED. Pauca uerba audio, sed de quibus bis atque iterum uel ad clypeum dici posset, si cui placeret prolixitas. PV. Quid igitur mali nomine hic intelligis? PAED. Satanam, peccatum, mortem, infernum, omnis generis misérias, ærumnas, morbos, & calamitates. Nisi enim ijs malis in præ
senti

PETITIONE.

Senti uita liberemur, nihil est quod de æterna nobis polliceamur. P V. Plane horrenda audio. Si enim perpetuo in nostram perniciem tam potens hostis excubat, si tot ac tantis malis semper expositi sumus, quis tandem aduersus tot insultus, si diuino auxilio destitueremur, subsistere posset? P A E. Certo de nobis actum esset, quem admodum uere dicis, nisi esset, ad quem in tantis periculis, æu ad sacram ancoram quandam, confugeremus.

Iam uero cum opem suam hic ultro nobis diuina bonitas, modo inuocemus per Christum polliceatur, nihil est, animum cur despondeamus. Et uis hac in re Dei ac satanæ antithesin? Satanæ excubat ut mactet; Deus excubat ut uitam det. Satanæ excubat ut noceat; Deus excubat ut cōmodet. Satanæ in hoc est ut perdat; Deus in hoc est ut seruet. Atque huc pertinet, quod miseratus uicem nostram, suum cuiq; genium deputauit, eumq; bonum, qui contra eundem satanam, quoties ex insidijs suis nos adoriretur, subsidio nobis esset. Quare qui pericula, quibus in hac uita fere obnoxij sumus, exaggerare uolet, eum diuinæ quoque bonitatis hac in re magnitudinem exaggerare decet. Nam ut satanæ potentia, quātumuis mundi princeps sit, conferri nullo pacto cū diuina potentia potest. Ita nullum periculi genus est, quod non fortiter contemere Christianus possit, si a di-

F S uino

DE SEPTIMA

uino totus pendeat praesidio. Hanc sententiam semel infixam esse animis nostris oportet, si in ijs periculis, quæ nos circumualant undique uictores abire uelimus. PVER. Mirum ni pulchre coronis illa huc facit, quæ ex Grecis exemplaribus hic adiecta est: Tuum est regnum, tua est potentia, tua est gloria in secula seculorum. PAEDA. Quid ni? Si rex enim est, ad cuius nuntium, imperium, & potentiam, etiam supernæ uirtutes, nedum in terris homines, contremiscunt, iam dubium non est, quin contra omnes satanæ insultus certo nos tueri possit. Si uero solus contra satanæ irruptiones nos tuetur, quid miselli uires nostras iactamus? Ah sinamus gloriam hanc penes Deum esse, ne uenientes olim in iudicium sacrilegij nos reos peragat. Neque enim maius sacrilegij genus, uel inueniri, uel excogitari potest, quam si suam Deo gloriam suffuremur, inque hominis uires transferamus. PVER. Ego adiuuante Christo, ab hoc sacrilegij crimine abstinebo, semper clamans: Libera nos a malo. PAEDA. Ad eum modum clamantem certo etiam dominus auditurus est. Quid enim putas aliud sibi uult hæc uocula Amen? Ea perinde sonat, atque si Latine dicas, fiat fiat. Proinde quod te facturum dicis, semper ad dominum, ut ab omnibus malis tandem liberati, eternam uitam adipiscamur, clamabis

PETITIONE.

mabis. Interim mei quoque in orationibus tuis memor
eris. Ut qui Christianæ doctrine summam, summa tibi
hactenus fide tradiderim, neque quicquam te quod qui-
dem ad promouendam salutem tuam facere possit ces-
larim. PVER. Fidi præceptoris officio functus es, fate-
or. Nam ex decalogo quid confiteri, ex symbolo quid
credere, ex dominicæ præcatione quid petere a Deo de-
beam, edoctus sum. Quare si ingratus essem, merito
ad Persas, apud quos ingratitude capite plectitur, mea
ipsius sententiâ condemnandus, ablegarer. Sed spero
me non tam doctrinæ tuæ, quam beneficiorum sem-
per memorem, cum uerbis, tum re ipsa,
futurum. PAEDAGOGVS. Hoc
animi tui uotum confirmet

Deus Optimus

Maximus.

FINIS.

Breuis

BREVIS DICENDAE THEOLOGIAE RATIO

autore Philippo Melanchthone.

ILLVD INITIO PRAESTANDUM est, ut textum Bibliorum familiarem habeas. Qua in re meum consilium est, ut mane postquam surrexisti, & uespere cum cubitum ire uoles, legas tanquam orandi causa, unum atq; alterum caput. Ita tota Biblia ordine legenda, & si quis occurrit obscurus locus, quarendus est interpres.

Et simul obiter sunt exerpenda praecipuae sententiae, quae sunt in locos communes digerenda, qui contineant summam doctrinae Christianae. Nomenclaturam talium locorum alicubi edidi, & sumi possunt, ex meis locis.

Præterea danda opera est, ut informes tibi methodum aliquam, in qua sit summa doctrinae Christianae. Et ad hanc accommodanda est, epistola Pauli ad Romanos. Hæc enim propemodum est methodus totius scripture, quia disputat, de iustificatione, de usu legis, de discrimine Legis & Euangelij, qui sunt præcipui loci doctrinae Christianae. Quanquam & Christus tradit methodum his uerbis, cum iubet prædicare poenitentiam & remissionem peccatorum. Hic enim poenitentiam seu timorem

DISCENDAE THEO

timorem seu contritionem & fidem complectitur, quæ credit remitti peccata.

Sumas igitur tibi certam aliquam horam, aut si libet duas, ad legendam epistolam ad Romanos. Hic diligenter expendendæ sunt omnes sententiæ, & considerandum quid in utranq; partem dici possit. Et quærenda certa Pauli sententiæ, obseruanda series argumentorum & propositionum. Hac lecta, postea accipienda est in manus epistola ad Galatas cum commentario, quæ & ipse ueluti methodus est.

Post hanc & Collossenses legendi cum cõmentario meo, in quo etiam uolui complecti, præcipuos locos. Iuberem & meos communes locos legere, sed multa sunt in illis adhuc rudiora quæ decreui mutare. Facile tamen intelligi potest, quid mihi ibi displiceat ex meis Collossensibus ubi locos aliquot mitigavi.

His diligenter lectis habebis quasi summam doctrine Christianæ. Facile igitur intelligi iam ceteræ Epistolæ Pauli poterunt, quia subinde idem docet.

Deinde legendum Euangelium Matthæi aut Lucæ. Atq; hic uidentum quomodo accommodanda sint omnia, & in locos illos communes includenda. Vbi Christus loquatur de poenitentia seu timore. Vbi de fide, ubi de oratiõe, ubi de charitate, ubi de rebus externis seu
civilibus

DISCENDAE THEO.

ciuilibus, de magistratibus, ubi de traditionibus huma-
nis, ubi de sacramentis, ubi discernat legem ab Euange-
lio, Euangelium a politica prudentia, ubi de cruce loqua-
tur, ubi commendet ministerium uerbi, ubi Ecclesiam
describat.

Postea legendum Euangelium Ioannis, quod mag-
na ex parte continet conciones Christi de fide & iustifi-
catione.

Instruendus est & libellus Articulorum fidei, de
Trinitate, de creatione, de duabus Christi naturis, de
peccato originali, de libero arbitrio, de iusticia fidei, de
Ecclesia, de clauibus. Hic libellus pene similis erit lo-
cis cōmunibus. Sed tantum breuiter debet tenere sen-
tentias, quae probent articulos seu dogmata, sicut ego
institui Enchiridion, cuius exemplum ab ijs qui audi-
uerunt petere potes.

Postquam sic preparatus es in nouo testamento,
cognoscendum est, & uetus. Et accipiendus in manus
unus aliquis liber, qui diligenter legatur.

Vellem initio legi Genesin cum enarratione. Pos-
tea Deutronomion cū enarratione, deinde Psalterium.
Et in ijs diligenter uidendū est, quomodo & haec qua-
erent ad locos illos cōmunes, qui summā doctrine Chri-
stianae cōtinent. Nam in ijs libris, eadem est de fide, de
amore

LOGIAE RATIO.

Timore, de cruce doctrina, quæ est in Euangelio. Nec tantum exærpandæ sententiæ de moribus, sed maius quiddam requirendū est, uidelicet: doctrina de priori tabula, de timore dei, de fide, seu fiducia & iustitia erga Deum. Quærendæ promissiones & comminationes.

Hæc tum demum intelligi poterunt cū aliquis in uita usus accedit, cū tentatio exercebit animum, & orare coget, Neq; unquam tamen desunt orandi occasiões.

Ac diligenter in Psalterio discernendi sunt Psalmi. Alij continent Prophetias. Alij sunt deprecationes tantum. Alij continent præcepta. Alij continent promissiones. Hæc genera facile animaduertet, uel medocriter peritus literarum communium, & sciet quomodo reponendi sint in locos communes, de quibus supra dixi.

Post Psalterium legendi sunt Prophetæ cum enarrationibus, ut Ionas, Zacharias etce. Hic uidebis quomodo autor illarum, totam rem ad communes illos locos transferat de quibus supra dixi.

Proderit etiam conferre alios interpretes, ut uideas quàm inepti sint illi, qui non norunt rem ad illos locos de fide etce. reuocare.

Deinde lecturus reliquos Prophetas nõ difficulter intelliget eos, Sciet enim eos partim arguere peccata. seu les

DISCENDIS THEO

seu legem docere, partim uaticinari de Christo seu Euangelium tradere & consolari conscientias.

Refert tamen omnia aut ad doctrinam de poenitentia, aut de fide, seu fiducia erga Deū, aut de cruce, aut de alijs locis cognatis. Nonnihil tamen adiuuabitur in ijs etiam a diuo Hieronymo, nonnihil a Lyrano, qui sacris diligens est in historia.

Et qui sciet omnia ad locos communes referre, huic nihil opus est quærere multos sensus. Hoc potius agat, ut certam quandam sententiam constituat, quæ certo cōscientiam docere possit de uoluntate Dei. Est enim ad usum & ad tentationes comparanda cognitio. Quare non est contaminanda illis ridiculis allegorijs, qualibus delectatur Origenes.

In legendis historijs sacris in primis obseruandum est discrimen Legis & Euangelij, & tenenda notitia libertatis Christianæ, ne somnietur oportere nos omnia illorum opera imitari. Ac diligenter discernenda fides est ab operibus. Fides David Ezechie & similium imitanda est. Opera non possunt esse similia, sed sua prouinciuscuiusq; uocatione. Semper igitur animo intuenti sunt principes loci, poenitentia & fides, seu timor & fides, quos nobis commendat Christus, cum iubet prædicare poenitentiam & remissionem peccatorum. Sunt & eligenda

LOGIAE RATIO.

eligenda exempla politica, quæ docent qualia magistratum debeant esse officia.

Non est negligenda temporum supputatio, & etc. quæ grammatici aut Rhetores iubent obseruare. Interim cum sic uersaris in Biblijs, interdum legendum est aliquid Augustini. Nam is lōge præstat alijs ueteribus. Præsertim in ijs quæ scripsit contra Pelagianos, de spiritu & litera, item contra Iulianum.

Inspiciendus aliquando Hieronymus, & alij, ac obseruandum quid ijs desit, aut in qua parte ualeāt. Multa enim continent, quæ prudens lector non aspernabitur, tametsi leuiter attigerint doctrinā de iusticia fidei.

Legendi & ueteres canones, ut sciamus quid decreuerit Ecclesia. Eligendi sunt, qui cū Euangelio consentiant. Multi sunt politici, de ordinationibus Ecclesiasticorum rituum, qui quibus de causis facti sint, exponendum est, ut ita accipiantur quemadmodū cæteræ humane leges, neue tribuatur illis ritibus, quod mereantur iustitiam coram Deo.

Deniq; in tota doctrina Ecclesiastica diligenter obseruandum est, quæ pars ad spiritualem uitam proprie pertineat, quæ pars doceat de ciuili conseruatione, & de politicis rebus. Sciendum quid ad Euangelij doctorem pertineat. Et doctrina Euangelij procul seungenda

G

genda

DISCENDAE THEO

genda est, à politica. Neq; tamen improbandæ sunt res politicæ, sed ut aliæ bonæ creaturæ honore adficiendæ. Et quia sæpe accidit, ut defendenda sint dogmata Christiana, præpares te ad id quoq;.

Aliquid operæ collocandū est in humanis literis, & exercendus stylus, ut, cum opus erit, perspicue explicare possimus, controuersias religiōis. Et prodest aliquando sumere aliquā cōtrouersiam eamque acuendi & exercendi iudicij gratia præscribere. Ac suppeditant nobis multa argumenta hæc tempora. Potes Anabaptistas refellere, qui contendunt a facultatibus discedendum esse, easque in communi conferri oportere. Item non esse iuramentum præstandū Magistratibus. Itam iustitiam non cōtingere ex fide, sed ex nostris afflictionibus.

Est etiam & ad perfectè intelligendas scripturas & refutandos hereticos cognitione linguarum opus. Multæ enim controuersie dijudicari possunt, recte cognita natura sermonis & figurarum.

Neque tamen de natura sermonis & de figuris iudicare poterit quisquā, nisi legerit eloquentiū hominum scripta, Ciceronis, Liiij, Vergilij, Terentij, Ouidij, Quintiliani. Addendi sunt & Græci Homerus, Herodotus, Demosthenes, Lucianus.

Ad hæc accedat stylus seu exercitium scribendi,
que

LOGIAE RATIO.

quæ res uel in primis acuit iudicium. Si quid ex philo-
sophia aut iure uolet theologus sumere, uiderit, ne in-
pte commisceat doctrinam spiritualem cum politica.

Cæterum dialecticæ perinde opus est, ut grammæ-
tica & rhetorica. Nam cum ijs ita coniuncta est, ut di-
uelli ab eis non possit.

Ego tamen optarim theologos non negligere phi-
losophiam, quia nonnulli uituperant alias artes, cum nõ
norint, qui si nossent, pluris facerent. Sed hic magnope-
re opus est cauere, ne inepte cõfundatur doctrina Chris-
stiana & philosophia. Quare scire oportet eor-

um regiones & interualla. Idem de iu-

risconsultorum disputationibus

iudico, quas aliquando in-

spicere condu-

et

G 2

Doctisfi.

DOCTISSIMIS ET HVMANISSIMIS VIRIS

Doctōri Georgio Curioni Physico Brunsvuygiano,

Martino Chorolitio ciuitatis eiusdem Concio-

natori primario, Dominis, amicis & fra-

tribus suis insigniter charis, Antonius

Coruinus gratiam & pacem

optat.

PRouerbio dicitur, uiri clarissimi, multas amicitias
diremisisse silentium. Quod ipsum an in uulgum ac
plerosq; alios rectè competat, uiderint alij, ego certe ut
de me uere dici possit, nunq̄ cōmissurus sum. Ut maxi-
me enim in ea negocia, inq; eas peregrinationes inter-
dum incidamus, quæ salutandorum nobis amicorum
& occasionem & potestatem omnino adimant, ergo ne
& animo diuelli ab ijsdem sustineremus? Profecto si
qui sunt, hoc qui faciūt, eos ego nunquā ex animo ami-
cos fuisse arbitror. Quando quidem Cicerone teste, Ami-
citijs, non temporarias, sed immortales esse oportet.

Quæritis quorsum hæc tendāt? Nimirum eo, ut persua-
sum habeatis, quanquā intra annum fere, neque ego ex
uestris literis, neq; uos ex meis uoluptatem ullam cepe-
ritis, me tamen nihilo minus candidissime & sincerissime
erga uos adfectum fuisse, adeoq; semper futurum esse,
ita,

ita, ut sancte deierare possim, propter istud aliquandiu
intermissum scribendi officium, meo erga uos amori ne
tantillum quidem decessisse. Quod si toties uobis aures
tinnire (iuxta Germanicum prouerbum) contigisset,
quoties honorificam uestri apud bonos ac doctos uiros
mentionem fecimus, non me hercle bubito, quin me ma-
ter precipuos amicorum cultores fueritis numeraturi.
Quae res uel hinc etiam liquet, quod ad uerbum fere
adhuc memini, quid proximis literis, hoc est, ante sesqui
annum de Euricio Cordo, tum recens uita defuncto, scri-
ptis a me flagitaueritis, nimirum, ut apud Hesiæ eru-
ditos, quo eundem immortalitati consecrarent, laborare.
Quibus etiam tum respondi, diligenter me precibus istis
uestris satisfacturum, interim Apotheosin quoque in ue-
stri gratiam eidem pollicitus. Quis ergo iam nunc ami-
corum neglectum mihi impingere queat? Quod uero
nihil eorum, quae promissa tum uobis sunt, praestitum
est haecenus, uariae occupationes & profectioes no-
strae in causa fuerunt, quibus exonerati uel nunc tan-
dem de liberanda fide nostra cogitare coepimus. Et quae
quam obijci mihi hic possit illud πυθίωρ υσερον ηκεε,
tamen memor etiam uulgo dici, Beatam tum hyeme
tum aestate bonam esse, malo serus satisfactor, quam ua-
nus promissor uideri. Neque enim maximopere referre
arbitror, quo quis tempore beneficia, praesertim quae

eius generis sunt, ut in mora periculum non sit, in amicos collocet, modo perpetuus neglectus non accedat. Mitto igitur Cordi Epicedion uobis, de alieno uidelicet liberalis. Neque enim a me, sed a Ioanne Stigelio, iuvene et mei amantissimo et felicissimo ingenio praedito, in meam gratiam conscriptum est. Quod ipsum etiam quibus relictius mitteretur, atque uobis, qui mihi, ut de conquirendo hoc ipso cogitarem, autores extitistis? Adiecimus autem Epitaphia aliquot, quae et ipsa uobis placitura speramus. De Apotheosi mutauimus sententiam. Primum hac de causa, quod ab Eobano quoque nostro Epicedium eidem parari sciebam, deinde quod clarissimi uiri memoriae, nugis meis ineptissimis, ueluti nebulas offundere nolebam. Porro quod de Alexandro Magno, qui non a quouis Rutuba, sed ab ipso Apelle, ne quid pictorum imperitia formae dignitati detraheret, pingi sustinuerit, legitur, idem mihi quoque Apotheosin adornanti in mentem uenit, et me a scribendo prorsus deterruit. Quod si scribendo etiam hac in re possem aliquid, tamen non uideo, quorsum attineat, in diuorum numerum referri eum, qui ipse sibi aditum ad eam rem felicissime pararit. Nam ut taceam quam feliciter genus ac familiam (humili enim loco natus erat, idque in abiectissima haud ita procul a Gueteris moletrina) imo et patriam illustrarit, quam duriter educatus ad tantum fastigium peruenerit, quam diligenter adolescens

lescens contempta barbarie, quæ tum ductu atq; auspicio Erasmi Roterodami passim Profligabatur, poltior rem literaturam coluerit, quam faustis aurbus, quod dicitur, uir factus, primo poetice, dein medicam artem professus sit. Quale obsecro illud est, quod Euāgelij causam, in urbe uestra id temporis adhuc impia, apud Cæsaream maiestatem ærmine ausus est agere? Quis tam egregiā fidei cōfessionem expectasset a poëta, cū id genus homines theologicas literas fere uideamus fastidire? Sed ita in animū induxerat uir omnium optimus & doctissimus, posse aliquē literas simul & pietatē profiteri, poctā simul & Christianū esse, quales fuerint Iuencus Sedulius, Lactantius, & alij pleriq;. Profiteri autē ueritatē nō eos solū, qui ore tenus Christiani sint, adeoq; Christianū nomē ac titulū iactent, sed qui omni amoto metu, cōfiteri eandē corā Regibus & Principibus huius mundi, si certū uitæ periculum immineat, audeāt. Quare cōfessio hæc omnium, si recte expendatur, liberrima, immortalitatem eidem parauit. Hæc inquam confessio, qua iam iam adpropinquante, etiā morte usum audio, monumentū illi struxit ære perennius, nisi forte negare Paulinū illud quis uolet, quod nulla tamen ratiōe negari potest: Corde creditur ad iustitiā, ore autē confessio fit ad salutē. Quin huius rei gratia Apotheosi quoq; opus nō habet, ab ipso uidelicet Christo in diuorum numerū,

non Homericorum illorum, sed qui ad sanguinem usque
á Veritate steterunt olim relatus iam pridem. Multo
minus Epitaphijs eget, ut qui scriptis & æditis libris
ipse sibi & nomen & famam apud omnem posterita-
tem pepererit. Quæ quanquam interim nihilo minus
fieri eidem, ne obliterated apud nos optimi uiri memoria
uideatur, debeant, tamen hoc uel in primis agendum
est, ut quemadmodum ille rectiora studia promouit, pa-
triæ illustrandæ non defuit, Euangelicam pietatem am-
plexus est, ita nos uicissim & commodemus & profi-
mus uxori illius & liberis. Eos enim quisquis tandem
in patris gratiam beneficijs adfecerit, hunc ego de Cor-
do melius meritum semper iudicaturus sum, atque si sex-
centa eidem Epitaphia fecisset. Et quid moror? finem
faciam, ut ne luctui, quem nullis honoribus Iupiter di-
gnatus est, præterquam lachrymis ipse quoq; sacrum
facere incipiam. Sentio enim ex ueteris & optimi ami-
ci recordatione, quandam oboriri in animo meo ma-
rem & tristitiam.

De Academiæ nostræ statu sic res habet. Florent
hic bonæ literæ, uigent rectiora studia, recte docetur
pietas. Ac quidem principio Theologiam profuerunt,
D. Ioan. Draco, M. Adamus Fulda, M. Gerardus No-
uomagus, & M. Ioannes Rodophanta, quos quo mi-
nus laudem, hoc in causa est, ne laudari uicissim ab illis
uelle

uelle uidear. Interim tamen haud uos ignaros esse pati-
ar, dignos esse quos propter eximiam cum eruditionem
tum pietatem passim omnes exosculemur, suspiciamus,
amemus, Oratoriam & poëticen Eobanus tradit, uir ex
tra omnem ingenij aleam positus, & quem secundum
Erasmmum laudare uelle, plane desipere est. Quid enim
illius nomine ac fama uulgatius? Quid Erasmi Enco-
mio, quo Nasoni eundem comparat, notius? Iurispruden-
tiam, D. Ioannes Ferrarius, D. Ioannes Rudelius. Iu-
stus Studæus Licentiatus docent, quorum ego pietatem,
candorem, eruditionem, si pro dignitate prædicare uel-
lem, iusta oratione opus haberem. In medicinæ ac ma-
theseos arte tradenda, D. Ioannes Dryander uersatur,
uir magna prudentia, magno rerum usu, magna erudi-
tione clarus, cuius uestigijs insistēs M. Nicolaus Bl. ta-
le de se specimen præbet, ut non dubitemus, quin mag-
nus olim futurus sit. Cæteros artium ac linguarū pro-
fessores taceo. Quid enim Lonicerō in omni doctrinæ
genere absolutius? Quid Nicolao Asclepio doctius?
Quid M. Chasparo Rudolphi, M. Reinhardo Hadama-
rio, M. Matthia Capellano uel eruditius uel humanius?
Taceo item Pædagogij rectores M. Petrum Nigidium,
M. Theodoricum Dorstenium, M. Niddanum, M. Bide-
nappium, uiros prorsus dignos, quibus ob pietatem, eru-
ditionem, & singularem in formanda iuuentute diligen-
tiam,

tiam, omnia eueniant ex animi sententia. Numerus studiorum tantus hic non est, quantus in Academijs esse consuevit antehac, id quod ego fatali quodam huius seculi malo accidere arbitror. Sed uidere tamen hic est non contemnendam omnino copiam, quam etiam in dies speramus numerosiorem futuram, si orbis pax constiterit. Hæc cum uos harum rerum desiderio teneri scirem, ut ignoraretis nolui. Valete & loquacitatem hæc meam, qua sarcire pristinam taciturnitatem uolui, boni consulite. Salutabitis ex me officiosissime, Bertramum Damum, Ioannem Glandorpium Henricum Vuinckel, Autorem Sanderum, Philippum Cordum, Concionatores omnes ac quotquot de me percotabuntur. Ex Marpurgo. Mense Martio. M. D. XXXVII.

*

EPICEDION EVRICII CORDI
di poetæ & medici clariss. Au-
tore Ioan. Stigelio.

¶

Regna prius mecum Cypriæ modulata iocose,
Fundere te lachrimas nunc elegia decet.
Anxia luctificas hæc exigit hora querelas,
Hic quod habes uere, nomen habere potes.
Solve comas, laceraq; sinus, & pectora, plange,
Hic tibi non uicti causa doloris erit.

CUR

Cur ita? decessit tua laus, tua gloria Cordus,
Fatorum immiti lege iubente mori.
Et iacet in parua tantus uir conditus urna,
Quem sua non totum patria cepit humus.
Cuius sparsa uolant uarias momenta per oras,
Quas sibi subiectas uesper & ortus habent.
Cui sacer ingenij uires largitus Apollo,
Plena Medusæ pocula fudit aquæ.
Rupe sub Aonia quem lactauere Camœnæ,
Quem fouit placido Pallas amica sinu.
Inter tot cygnos quo uix felicius alter
Aonijs cecinit carmina docta modis.
Bibilis obscœnum cesset iactare poetam,
Illum quo possit uincere Cordus habet.
Illius est tenero Musa insidiosa pudori,
Huius ad innocuos ingeniosa sales.
Ille pias nugis offendit turpibus aures,
Huic Venus ad castos ludit honesta iocos.
Seu taxat niueo nigros Epigrammate mores,
Indulgetq; suis libera Musa iocis.
Seu ferit heroo prægnantia carmina plectro,
Carmine seu pecorum pascua læta canit.
Pingit & exornat uerecundum gratia uersum
Cultaq; formosum uena uenustat opus.
Nec solo meruit præclarem carmine laudem,

Hoe

Hoc aliquid maius quo celebretur habet:
Quantum excelluerit præstante Machaonis arte,
Non erit ut memorem temporis huius opus
Tempora quæ dandis sint oportuna medelis,
Quæue sit apta dari quæue sit herba nocens.
Quo cœli positu uariæ quo tempore lunæ
Tradantur cauta pharmaca certa manu.
Deniq; uis morbi quas agnoscenda per artes,
Tam certo haud alius qui monuisset erat.
Ergo Corde sacræ deflent tua funera Musæ,
Deflet & abiecta tristis Apollo lyra.
Gratia quin etiam consueti oblita decoris,
Tristitiæ ostendit publica signa suæ.
Nec iam fert uirilem frontem redimita corona,
Nec late tenui cyclade uerrit humum,
Tempora præcingit lugentibus apta cupressus
Corpus inornatum lurida palla tegit.
Luget ut extincti conterrita funere nati,
Mater ad inuisos mœret itura rogos.
Sic moriente fuit quondam turbata Tibullo,
Fleuit in exequias sic quoq; Naso tuas.
Hanc comitata Venus passis post terga capillis.
Fata gemit, lacero pectus aperta sinu.
Vix super exanimem lachrymas ita fudit Adonin,
Scuitiam rabidi quæsta dolenter apri.

Quo tua te lachrymans desideret Hestia luctu,

Testantur querulo femina uirque sono.

Rupe sedens aliqua luget tua funera pastor,

Lanificasque truci deuouet ore decas.

Dumque uage circum pascunt dumeta capelle.

Effundit querulis talia uerba modis.

Clare senex nobis hic inter flumina uiuus.

Bucolicon lusit fistula docta melos.

Nostra per hæc nemorum spatium tesqua solebas.

Cum noua purpurei tempora ueris erant.

Murmure qua gelidas quatit aurifer hedera ripas

Qua Lanus irriguis gramina lambit aquis

Pastores etiam non dedignatus agrestes,

Ornasti uersu pascua nostra tuo.

Nunc desiderium nobis hic triste relinquis,

Nunc te mors auida sustulit atra manu.

Horrida cum rerum facies et tristis imago,

Vndique constricto seuit adusta gelu.

Frigent amissis spoliati floribus horti,

Nec suus est herbis graminibusque uigor.

Nullus honor, nulla est neglectis gratia campis,

Omnia riphæo frigore strinxit hyems.

Credibile est rerum ducentes fila sorores,

Tempore tam tristi te uoluisse mori.

Quo magis appareat cunctarum semina rerum,

Mæstus

Mœsta sub interitum condoluisse tuum,
Talibus atq; alijs crudelia fata querelis,
Vincere non unus te nequijſſe dolet.
At tu Pieridum iuſtiſſima gloria Corde,
Sic quoq; non totus mortuus eſſe poteſ.
Viuis & humani rides ludibria luſtus,
Nec tangit ſenſus noſtra querela tuos.
Cumq; ſit haud ulli tua mens obnoxia morti,
Certus eſ ingenij non monumenta mori.
Illa nec exſtinguit Iouis ira nec ulla uetuſtas,
Omnia cum pereant carmina ſola manent,
Ergo modum tandem ponamus luſtibus, at tu,
Inſcriptum tumulo diſtichon iſtud habe.
Cordus in hac iaceo cineres tumulatus arena,
Fama manet terris, ſpiritus aſtra ſubit.
In obitum Euricij Cordi Doctoris olim
celebris, Epigramma funebre,
Reinhardi Hadamarij.
Non minimo patriæ Cordus iubar Heſidos olim,
Euricius Doctor fulſit honore bonus.
Cui ſua ΜΟΥΣΗΓΕΤΟΣ largitos munera Phœbus,
Pœonias dotes, Aoniamq; lyram.
Omne genus morbi letale repreſſerat illis,
Panxerat hac clario carmina digna choro
Funera tanta uiri modo deſiet Apollo: iacentem,

Inq;

Inq; peregrina commiseratus humo.

Aliud Epitaphiū per Petrum Nigidiū.

Cur siccis spectas oculis hæc busta uiator,

Nescius hic quanti sint monumenta uiri.

Hic recubat Cordus medicorum gloria, quondam,

Pieridum sacri fama decusq; chori.

Vermibus expositum est corpus miserabile uatis,

Spiritus in cœlis regna beata colit.

Imo ut uera suis tribuamus nomina rebus,

Hic placidus tantum corpora somnus habet.

Dormit & exigua requiescit Cordus in urna,

Dum sufflet princeps angelus ille tubam,

Quando beatorum postrema in luce resurgent

Millia, telluris linquet & ille lutum.

Obuius huc Christo totus prodibit in astra,

Et tandem æterna pace beatus erit.

Aliud autore Decio Agricola.

Clauditur hac tumba medicorum gloria Cordus,

Gloria & Aoniū qui fuit ampla chori.

Alter in Hesiæ hic paut montibus agnas.

Et tristes elegos scribere doctus erat.

Hic thalamos Hesiæ geniali carmine ludit,

Misit & in multos acre epigramma libros.

Herbarum monstrator erat doctissimus ille,

Cui similem hæc ætas postq; futura negat.

Aliud

Aliud autore Antonio Coruino.
Ne properes subsiste parum, studiose uiator,
Cognosces breuibus quem lapis iste tegat.
Musarum cultor Cordus Phœbiq; sacerdos
Occubuit, quem nunc hæc breuis urna fouet.
Corpus humo tegitur, nomen uiuitq; manetq;
Præterea scælix spiritus astra petit.
Spiritus astra petit uisurus uera piorum
Gaudia, quem nobis da quoq; Christe locum.

M. Ioannis Hun Epitaphium, autore
Decio Agricola.

Verbi minister integer.	Magister innocentie
Hunus probatus moribus	Vitæq; sanctimonia
Quiete securo cubat	Cadaueroso hoc puluere
At spiritus beatior	Alacritate & gaudio
Fretus, cooptat unculis	Melioribus uel pristinis
Vt corpus instaurabile	Fruatur, inuexum sibi
Simul beatis sedibus.	

Andræ Vegetij Fuldani Epitaphium,
eodem autore.

Incuruent alij laboriosos.
Arcus sumptibus erigantq; multis
Mausolæa superba porphirete,
Seri ne taccant item nepotes.
Tumbetum Vegeti, tuum uenustant

Et famam

Et famam tibi uiuidam perennantē
Mores candiduli, fides, apexq;
Virtus religionis approbata.

Henrici Hessi tumulus, eodem autore.

Quis cubat hic? Hessus Musarum dulcis alumnus,

Quem gremio fouit Calliopea suo.

Illè ne cui tam prompta fuit facundia linguae?

Ille, Et erat patriæ fama futura suæ.

Quo cecidit fato? Nec maturo nec opimo.

Heu miserum, quo nam? q̄ cito? ante diem?

Ante diem incautum rapuit uiolentia Rheni,

Et tantum nobis perdidit ingenium.

Quis mandauit humo? pietas, o perfide Rhene,

Hoc durante scelus posteritate lucet.

Expostulatio Anton. Coruini cum

Neptuno propter acerbissimū

eiusdem Hessi casum.

Tu ne uiros semper perdes Neptune disertos,

Atque noui nobis causa doloris eris?

Ante hac Neseus fato consumptus acerbo est,

Saxonicaq; miser nobilitauit aquas.

Quod si non factum te nil miserante fuisset

Isset in immensam gloria magna uiri!

Nunc alium nobis Henricum præripis Hessum,

H

Quo

Quo mihi uix quisquam charior alter erat
Is certe ornasset patriam Catosq; parentes,
Eloquio, fama, dexteritate, fide,
Si non ante diem rupissent fila sorores,
Atque adeo insanis occubuisset aquis.
Sed qui nunc placida tumultus pace quiescit,
Spem de se nullam proch iubet esse ratam.
Ergo tibi quid nam pro talibus imprecor ausis?
Quo te deuoueam nomine rector aque?
Imprecor ut nullos habeas contemptus honores,
Nec tibi det pinguem Tenara terra bouem.
Imprecor ut post hac sis toto inglorius orbe,
Nemo tuas laudes, carmina nemo canat.
At uero interea maneant nomenq; decusq;
Extincti, quem nunc coelica regna fouent.

Ioannis Coruini, Antoni filij
Epitaphium, Ioanne Sti-
gelio autore.

Huc posuit nati moestus pater ossa Ioannis,
Coruinus patriae gloria prima suae.
Vnus ab infantis natali fluxerat ortu,
Alter & in cursu temporis annus erat.
Vidit & indoluit, uix nati Phoebus alumni,
Imponi gelidae triste cadauer humo.

Occidit

Occidit ergo suæ uerno sub tempore uitæ,
Cum tenera ingenij uis erat apta regi.
Autumni quod si potuisset carpere fructus
In pia fecisset facta parentis iter
Hoc ita spondebat lactantibus altior annis.
Et spes non dubijs concipienda notis,
Si tamen ista tibi potior sententia uisa est
Hunc precor in gremium suscipe Christe tuum.
Hæc etenim pueris de te promissa dedisti
Ut capiant cœli regna beata tui,
Vivat Christe tuis placideq; quiescat in ulnis.
Sic prece, sic uotis orat uterq; parens.

Agnetis eiusdem Coruini filia Epita.
autore Burcardo Mithobio.

Nomine quæ casto castis quoq; moribus Agnes
Dicebar priscis, hæc ego condor humo
Filia Coruini dum uixi chara parentis
Sed nunc sum Christo mortua grata magis,
Cuius ego regno terrena sede relicta
Perfruor, atque illi iubila sancta fero.

Hermanni Buschij Epitaphium
eodem autore.

Buschius hoc tumulo tegitur, qui stemmate clarus,

H 2 Spiritus

Spiritus in coelis regia tecta tenet
Quem referent Musæ profert dum gramina tellus.
Sidera dum coelum dum uchet æquor aquas.
Non mirare neam uatis precor optime lector,
Nam firmum toto perstat in orbe nihil.

Epitaphium Laurentij Coruini in
gratiam Leonardi Crispini Lus
conensis per Anto. Coruinũ
scriptum, Anno
M.D.XXXIX.

Si bene de rebus mortalibus ille meretur
Qui studijs prodest candida turba tuis.
Quin igitur meritos cunctis largiris honores?
Multorum certe funera spreta iacent.
Hactenus ignota latuit Laurentius urna
Coruinus cultor carminis atque lyrae.
Is cum barbaries toto regnaret in orbe,
Musarum coepit castra diserta sequi.
Atque hic officio quam sit persunctus honesti
Militis, æternum factaq; resq; docent.
Certum est barbaricas aggressum sepe phalanges
Et qua lucta etiam digna trophæa tulit.
Carmina multa dedit, Musis & Apolline digna,
Et sine lege etiam dictio docta fuit.

Addo

*Adde quod imperij leges canonesq; paternos
Excoluit, recti iusticieq; tenax.
Talis in hoc tumulo foelix cubat atq; quiescit
Viuus apud doctos, uiuus apud superos.*

**Augusti Sebastiani Noutzeni Iu-
rii doctoris Epitaphium
Burcardo Mithobio
autore.**

*Pronum siste pedem uiator oro,
Augustus iacet hic Sebastianus
Noutzenus Solymis decus perenne
Romanis specimen decusq; Grecis
Effugit tumidum quietus orbem
ΙΥΧΗ coelicolum domos adiuit
Spes, fortuna, sales, lepor ualete,
Vobis nam mihi est cum eo negoci.*

**Burchardi Mithobij senioris
Epitaphium ipso filio
autore.**

*Chare parens trepidi superasti stigmata mundi
Vita tibi post hanc altera maior erit.
Omne perit subito uastus quod claudit olympus
Luce igitur prima gratior hora necis.*

H 3

Epitaphium

Epitaphium Tilonis Ditinarrí
cuius Goslariani, auto-
re Coruino.

*Funera si lachrymas iuges luctumq; merentur,
Si licet extinctos flere dolere uiros,
Dignus eras nostro proles Ditmarria planctu,
Cuius amicitie præmia multa tuli.
Sed quia post fatum lachrymæ funduntur inanes.
Hoc tibi pro meritis pignus amoris habe.
Imprecor ut tibi det cœlestia gaudia Christus,
Utq; beatus agas semper apud superos
In terris famam, nomen, laudemq; decusq;
Si quod habent pondus carmina nostra dabunt.*

Epitaphium uxoris Michaelis Volu-
metij pædagogi Goslariani
eodem autore.

*Hoc tegitur Margreta nouo Volumetia saxo,
Ante diem parca quam rapuere deæ.
Quod si sanctus amor sequeretur forte sepultas,
Iam quoq; post cineres hæc placitura uiro est.
Quem cum fecisset perpulchra prole parentem
Iuit in amplexus Christe adamata tuos.*

FINIS.

LIPSIÆ IMPRESSIT V A.

lentinus Schumañ, Anno sa

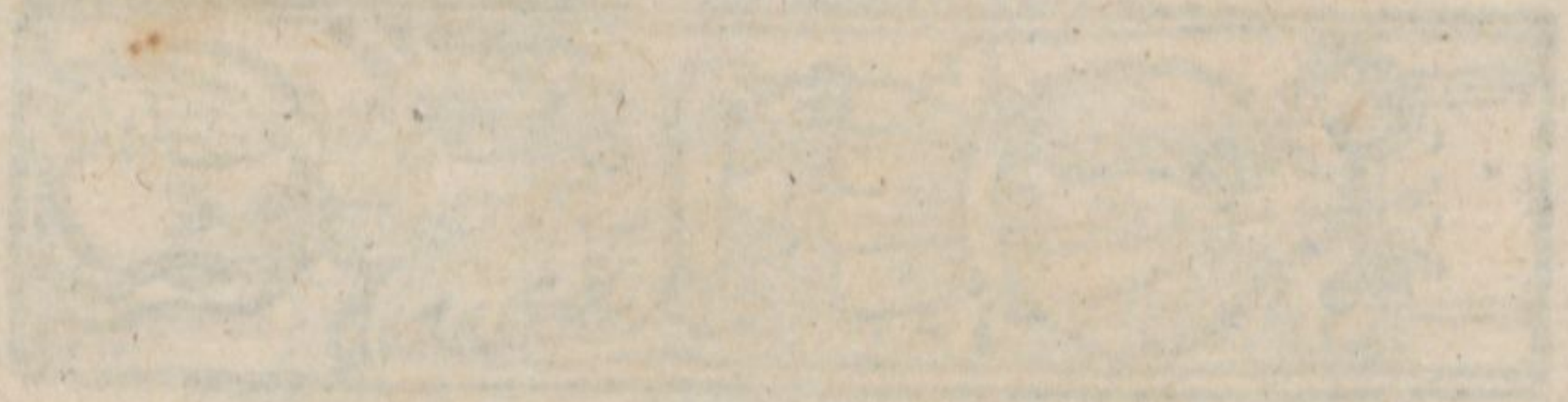
lutis humane .

1540

Faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is illegible due to fading and mirroring.

1240

Handwritten in blue ink: *2*
Sam. 14

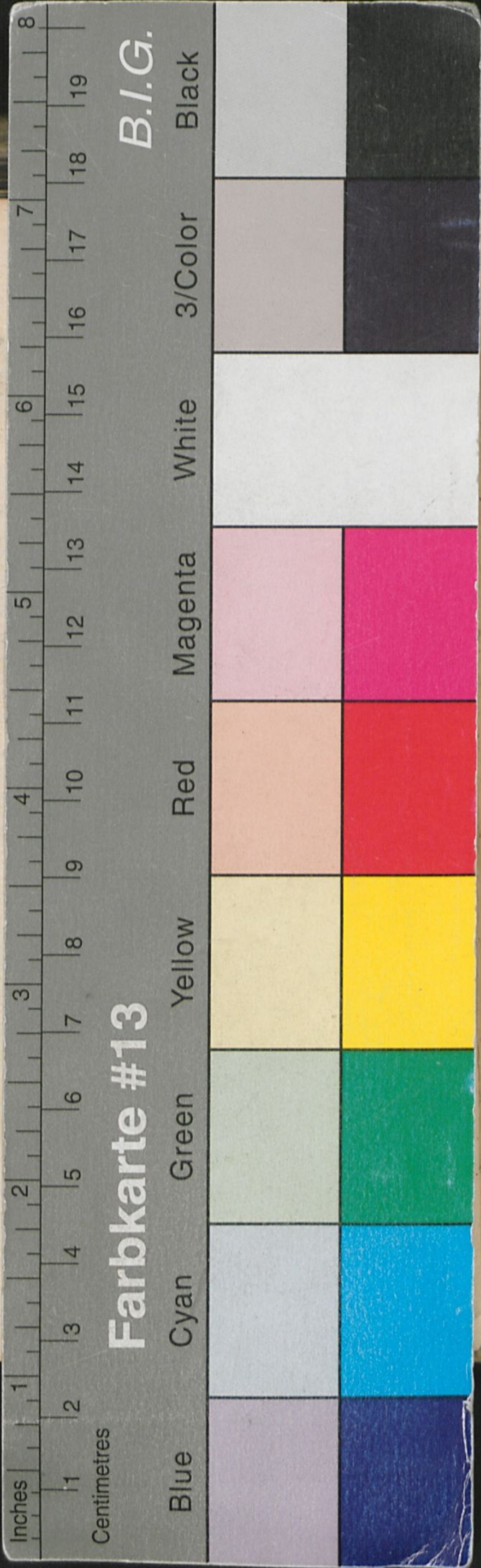
ULB Halle 3
003 799 45X

Handwritten in blue ink: *f*

Handwritten in blue ink: *86.*

3

EXPOSITIO

DECALOGI, SYMBOLI
Apostolici, Sacramentorū, & Do-
minicæ Præcationis, ad captum puerilem in bre-
ues Dialogos redacta, & de nouo iam per auto-
rem recognita, & adiectis in singulos Dia-
logos Summarijs locuple-

tati.

Per Antonium Coruinum.

Adiecta est breuis discende Theologiæ
ratio. Item Ioannis Stigelij de morte Euerij
Cordi Epitaphium, cum Epitaphijs
Doctorum aliquot Vi-

rorum.

M. D. XL.

